

בעזהשי"ת

גליון

יש לחקור

פרשת דברים

תשפ"ב לפ"ק

בענין גדר ברכת הנר במוצ"ש

סדרתי בעזרת החונן לאדם דעה

לוי יצחק

בלאמו"ר הרה"ג ר' שלום דוב שנעק שליט"א

שלום וברכה לכל השואלין ודורשין שהגליון יופיע בעזהי"ת מידי שבת בשבתו והיות

שזה עולה הרבה כסף אנו פונים להציבור החשוב לתרום בעין יפה

תודה רבה

להערות והארות ולנדבות

יש לפנות

1965 60th st

Brooklyn ny 11204

181syesh@gmail.com

708-929-1818

בחזקת בלתי מוגה כלל וכלל

אפשר להוריד הגליון מהאתרים "לדעת"

או אידישער ווינקל, או דרשו.

בגדר ברכת הנר במוצ"ש

שאלות ויסודות שיתבררו בתוך הדברים

- א] בהחקירה אם ברכת הנר במוצ"ש הוה ברכת השבח או ברכת הנהנין.
 ב] נפק"מ א' אם צריך ליהנות ממש מהאור.
 ג] כמה טעמים שמסתכלים דוקא בצפרנים ולא בשאר דברים מצינו.
 ד] נפק"מ ב' אם צריך לכבות אור העלעטריק בשעת ברכת האש.
 ה] בהקשיא דהא נר הבדלה צריך להיות נדלק לאור ואם יש אור עלעטריק אז נמצא דלא הדליק לאור.
 ו] נפק"מ ג' אם להסתכל בציפורניים לפני הברכה או לאחריה.
 ז] נפק"מ ד' מי שלא ברך על הנר במוצ"ש אם צריך לברך עליו כשנזדמן לו נר.
 ח] נפק"מ ה' אם נשים יכולו לברך על הנר.
 ט] נפק"מ ו' אם מותר ליהנות מאור הנר קודם הברכה, וכן אם צריכין לברך על הנר קודם קריאת המגילה.
 י] נפק"מ ז' אם צריך להחזיק את הנר בשעת ברכת בורא מאורי האש.
 יא] נפק"מ ח' אם מי שבירך מאורי האש האם יכול להוציא אחר.
 יב] נפק"מ ט' אם מה שאינו מברך על נר שנעשה לכבוד הוא משום שלא נעשה להאיר, או דלא נעשה להנאת בני אדם.
 יג] נפק"מ י' אם אפשר לברך על נר שהדליק בתחילה לכבוד, ובסוף משתמש בו להאיר בלבד.
 יד] נפק"מ יא' אם אפשר לברך על נר שהדליק לכבוד ולהאיר.
 טו] נפק"מ יב' אם סומא ל"ע יכול לברך על הנר במוצאי שבת.
 טז] נפק"מ יג' אם סומא ל"ע חייב בהבדלה במוצאי שבת.
 יז] נפק"מ יד' אם מותר לברך ברכת בורא מאורי האש על אור עלעטריק או לא.
 יח] נפק"מ טו' אם מותר להשתמש בנר הבדלה כשדולק לצורך שימוש חולין או לא.

שיהנה אחר כך מאורו כשקורין איכה, ואם שכח לברך יברך אחר כך בלילה, כיון שהחיוב עדיין עליו.

כתב המחבר (שו"ע תרצ"ג ס"א) אחר קריאת המגילה בערבית אומר ואתה קדוש' ואם חל במוצאי שבת באומר ויהי נועם' קודם ואתה קדוש'

כתב המחבר (שו"ע תקנ"ו ס"א) ליל תשעה באב שחל באחד בשבת כשרואה הנר אומר 'בורא מאורי האש' ואין מברך על הבשמים.

וכתב במשנ"ב (שם ס"ק א') ויברך על האור קודם שקורין איכה, דבאיכה כתיב במחשכים הושיבני, ועל כן יברך תחלה על המאור, וגם

שיברך לפני שקורין מגילת איכה, כדי שלא יהנה מן הנר קודם הברכה.

ויש לתרץ ע"פ החקירה הבאה.

יש לחקור בגדר ברכת הנר במוצ"ש אם זה ברכת השבח או ברכת הנהנין.

הגה ואומרים ויתן לך' וקורין המגילה ואחר כך מבדילין.

ויש להקשות בדעת המשנ"ב, אמאי לגבי פורים במוצאי שבת לא הביא שיש לברך על הנר לפני קריאת המגילה כמו שכתב לגבי תשעה באב

מקורות וביאורים

ואז יברך, ובאמת ההנאה הוי רק צורך לברכה ולא הוי ברכה על זה גופא שנהנה.

אבל עדיין יש להקשות דברכות הנהנין מברכים לפני הנאה ולא לאחר הנאה (ובפשטות הלשון של המשנה והגמרא הוא דצריך ליהנות לפני הברכה ועיין בהמשך החקירה), וי"ל דכתוב בכל בו (סימן מא) וז"ל דרואה בהן בצפרנים קודם שיברך שנאמר וירא אלהים את האור והדר ויבדל אלהים עכ"ל, וכן איתא בירושלמי (ברכות פ"ח ה"ו) דרש רבי זעירא בריה דרבי אבהו מהפסוק וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החושך (בראשית א ד) שבתחילה ראה הקב"ה את האור ורק אחר כך הבדיל בין האור והחושך, שלא ניכר שמבדיל בין חושך לאור עד שיראה את האור ויוכל ליהנות ממנו, וכן מבואר בארחות חיים (הבדלה אות ט"ו) וז"ל, ורואה בהן בצפרניים קודם שיברך, שנא' וירא אלקים את האור והדר ויבדל אלקים, א"כ י"ל דבאמת היה צריך לברך לפני שנהנה, רק כיון דכך מבואר בפסוק עושין אנו נמי כן.

רק שיטת רש"י צריך לימוד, דהא רש"י סובר דלשיטת רבא אינו צריך ליהנות מהנרות, רק שצריך להיות קרוב שיהיה אפשר ליהנות מהנרות, א"כ יש לעיין דבמה נחלקו.

ובדוחק אפשר לומר דכמו שיש חיוב לברך כשרואה הר גדול, והחיוב הוא רק כשרואה הר, א"כ י"ל דרבא סובר דאם אינו עומד סמוך להנרות, הוה כאילו לא ראה הנר וממילא אי אפשר לברך.

או י"ל שחלוקה ברכת השבח על הנר משאר ברכות השבח, שבשאר ברכות השבח אנו משבחים את הקב"ה על גוף הדבר שברא וכל שעבר זמן שלא ראה את הדבר כאשר חוזר ורואהו מברך עליו, אבל בברכת הנר אין השבח על גוף בריאת האש, שהרי גם בשבת הגם שאסור היה לו להשתמש באש לא פסק מלראות את גוף הבריאה - שהיה לפניו נר שהדליק מבעו"י, והפסקתו לא היתה מראיית גוף האש אלא מהשימוש בה שאסור היה לו להדליק אש, ואמנם אין זו ברכת הנהנין על מה שנהנה כעת, מ"מ השבח אינו על גוף הבריאה של האש שלענין זה לא היה הפסק בשבת

¹¹וכדי להבין החקירה יש להקדים יסוד הדברים.

דאיתא במשנה במסכת ברכות (נא ע"ב) ואין מברכין על הנר עד שיאותרו לאורו, (ופירוש רש"י דהיינו שיהו נהנים ממנו), ובגמרא (שם נג ע"ב) איתא אמר רב יהודה אמר רב לא יאותו ממש, אלא כל שאילו עומד בקרוב ומשתמש לאורה ואפילו ברחוק מקום. דהיינו דרב סובר שאפילו לא נהנה ממנו, ואינו עומד סמוך להנר מברכין עליו, ומאי עד שיאותרו, עד שיהא אורו ראוי ליהנות ממנו לעומדים סמוך לו, ואז מברכים עליו אפילו הרחוקים ממנו, אבל רבא אמר יאותו ממש. ובפשטות כוונת הגמרא הוא שצריך ליהנות בפעול מהנר לפני הברכה, וכן למד בעל המאור (עיין בהראב"ד בהשגות על בעל המאור ד"ה אין)

אבל עיין ברש"י (ד"ה יאותו ממש) עומד בסמוך עכ"ל דהיינו דרש"י לומד שאינו צריך ליהנות ממש, רק שצריך לעמוד בסמוך שיהיה אפשר ליהנות. ואין הגמרא זה אלא אומר דרשנו דבמה נחלקו רב יהודה אמר רב, ורבא.

ובפשטות אם לומדים דרבא סובר דצריך ליהנות בפועל מהנר (דלא כשיטת רש"י), אפשר לומר דנחלקו אם ברכת הנר הוה ברכת השבח או ברכת הנהנין.

דרב יהודה אמר רב סובר דהוה ברכת השבח ממילא אינו צריך ליהנות מהנרות כדי לברך עליו, וגם אינו צריך לעמוד סמוך להנרות, רק עצם מציאות זה נר שיש לו אור שיכולין ליהנות ממנו, הוא טעם מספיק לברך עליו, משא"כ רבא סובר דהוה ברכת הנהנין, ממילא אינו יכול לברך רק אם נהנה מהנרות, ובעצם כך מבואר בשו"ת צפנת פענח (ח"ב סימן ו').

אבל יש להדגיש דאין זה מוכרח, דאפילו להסוברים שצריך ליהנות מן האור אפשר לומר דגם הם מודים דהוה ברכת השבח, כי יסוד הברכה היא ברכת השבח על זה שהקב"ה ברא את האש, רק היות והאש הזאת אינה האש שהיתה בזמן מעשה בראשית וכדברי הרמב"ן, א"כ לא סגי בראיה בלבד בשביל לברך ברכת שבח, כמו שסגי לראות בריה שנבראת מששת ימי בראשית כמו ים הגדול, אלא צריך גם ליהנות מהדבר

----- מקורות וביאורים -----

שיוכל להשתמש בה כי מיד הנשמה ניהנית בראיה בקרוב ע"כ, וכעין זה מבואר בדברי ספר המכתם (ברכות שם) בשם הראב"ד שכתב וז"ל וכיון שהאדם קרוב אל האור זהו יאותו דקתני לאורו שישתמש עד וזהו ממש בברייתא כי מיד הנשמה נהנית ממנו ע"כ מבואר לכאורה בדבריהם דכל שהוא עומד קרוב לשלהבת איכא בזה הנאת נשמה א"כ אלי כך הוא שיטת רש"י

ולהלכה.

הבית יוסף סי' (רח"צ) מביא שדעת הרשב"ם כר' יהודה משא"כ הרי"ף הרא"ש הרשב"א והרמב"ם כרבא וכך הלכה.

אלא רק על אפשרות השימוש בפועל באש, ומעתה יתבאר היטב טעמו של רבא שסובר רבא שכיון שאינו משבח על גוף האור רק על מה שניתנה לנו האפשרות להשתמש בו אינו יכול לברך על הראיה לחוד שהרי השבח אינו על גוף האש לפיכך צריך לעמוד דוקא במקום כזה שהאש ראויה להשתמש בה שם שאז כיון שרואה את אפשרות השימוש באש יכול לברך עליה ברכת השבח.

או י"ל דרש"י סובר שבעצם צריך ליהנות מן האור, רק מה שכתוב שרק צריך שיהיה ראוי ליהנות, הוא על פי המבואר בראשונים דכשהאדם נמצא סמוך לנו איכא בזה הנאת נשמה, ועל הנאת נשמה דא הוא מברך.

דבספר המאורות ברכות (נג ע"א) כתב וז"ל ומיהו אע"ג דלא אשתמש בה מברך עלה, כיון דקרובה היא לו

צד א' הוא ² דהוה ³ ברכת השבח.⁴ (או ⁵ זכר להאור שנברא ⁶ במוצ"ש).

מקורות וביאורים

יהללוהו, וכתוב עוד אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו.

⁴ ולצד זה יש לעיין למה באמת לא מברכים ברכת הנהנין על אור.

ובאמת קושיא זו הקשה תוס' במסכת פסחים (ד"ה אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת) וז"ל הקשה הר"ר יוסף למה אין מברכין בכל שעה שנהנה ממנו דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה, ותירץ דה"מ כשגופו נהנה אבל שאר הנאה לא, ואף על גב דמברכין על אור השמש בכל יום, היינו משום שמתחדש בכל יום עכ"ל, דהיינו דכל ברכות הנהנין נתקנו רק על דברים שהגוף נהנה מהם.

וכעין זה מבואר בהרמב"ן והריטב"א במסכת ברכות, וז"ל ובענין ברכת האור כ' הרמב"ן ז"ל שאינה ברכת הנהנין דא"כ כל שנהנה ממנה יברך עליו ואפי"ן בכל הלילות, אלא שלא חייבו חכמים ברכת הנהנין אלא בהנאות שנכנסות לגוף כגון אכילה וריח שהנשמה נהנית ממנו אבל שאר דברים אע"פ שיש בהם הנאה לא, וברכת האור אינה אלא כעין שבח כברכת יוצר המאורות.

⁵ וכצד זה מבואר מפשטות הגמרא במסכת פסחים (נג ע"ב), דאיתא אמר רב יהודה אמר שמואל אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחלת ברייתו, ואם הטעם הוא משום ברכת הנהנין אז בפשטות אין לו שום שייכות אם מה שנברא במוצאי שבת.

והגמרא (שם נד ע"א) מביאה ברייתא על אופן בריאת האש שהקב"ה נתן דעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה והביא שני אבנים וטחנן זו בזו ויצא מהן אור, ובמדרש (תהלים צב ד) כתב וכיון שראה אדם מוצאי שבת עם דמדומי חמה התחיל החשך ממשמש ובא התחיל אדם טופח על פניו ואמר אוי לי שמא זה שאמר הקדוש ברוך הוא (בראשית ג טו) הוא ישופך ראש' הוא מביאו עכשיו וכו', מה עשה הקדוש ברוך הוא זימן לו שתי אבנים אחת של אופל ואחת של צלמות, שנאמר (איוב כח ג') קץ שם לחשך ולכל תכלית הוא חוקר אבן אופל וצלמות, ונטל אדם הראשון שתי האבנים והקישן זו לזו ויצא מהן אש והבדיל עליו בורא מאורי האש.

ובפרקי דרבי אליעזר (פ"כ) מובא אופן אחר על בריאת האש וכך כתב בין השמשות של שבת היה אדם מהרהר בלבו ואומר אוי לי שמא יבוא הנחש שהטעה אותי בערב שבת, שנאמר (בראשית ג טו) 'תשופנו עקב', נשתלח לו עמוד של אש לשמרו ולהאיר לו מכל רע, ראה אדם לעמוד של אש ושמח בלבו ואמר עכשיו

² וכצד זה מבואר בהרא"ש, דהנה כ' שם הרא"ש אין מברכים על הנר עד שיאותו לאורו וכמה אמר עולא כדי שיכיר וכו' אר"י אמר רב אין מחזירין על האור כדרך שמחזירין על כל המצוות, לפי שברכה זו אינה אלא לזכר בעלמא שנברא האור במוצ"ש, דאי משום הנאת האור מברך, היה צריך לברך בכל פעם ופעם שנהנין מן האור, ומפורש בדבריו דאע"ג דקי"ל כרבא וצריך שיעמוד במרחק שיכול להכיר בין איסור לפונדיון, מ"מ אין זה ברכת הנהנין ולכן א"צ לחזר אחרי נר במוצ"ש, וראייתו דאי חשיב ברכת הנהנין א"כ צריך כל פעם לברך אלא מוכח שהנהנה מנר א"צ לברך עליו.

וכן מבואר כצד זה בתוס' במסכת פסחים (נ"ו ע"ב ד"ה אין) דהביא קושית הר"י למה אין מברכין בכל שעה שנהנה ממנו דאסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה, ותירץ דדין זה לא נאמר אלא לגבי הנאת הגוף ולא לגבי שאר הנאות, ואע"ג שמברכין על אור השמש בכל יום היינו משום שמתחדש בכל יום, מבואר א"כ דעת התוס' שברכת הנר אינה נחשבת לברכת הנהנין, כיון שהנאת האור אינה נחשבת הנאה לענין ברכה.

וכן סובר הרמב"ן (בחידושו לברכות דף נא) דכתב: נראה לי דברכת האור אינה ברכת הנהנין, דאם כן כל שעתא ושעתא מחייב בה שלא תקנו ברכה בהנאות שאינן נכנסות לגוף כגון רחיצת מים קרים וחימין, וכגון נשבה הרוח ונהנה וכל שכן באור שאינו נוגע בגוף כלל, לא אמרו אלא בדברים הנכנסין לגוף והגוף נהנה מהן, כגון אכילה ושתייה וריח נמי דבר הנכנס לגוף וסועד הוא וכאכילה ושתייה דמי אבל ברכת האור אינה אלא כעין שבח כברכת של יוצר המאורות ושתייה ברכת השבח הן כברכות הללו שבפרק הרואה ברוך עושה בראשית' ע"ש (והובא בריטב"א ברכות נג.).

וכן כתב בחידושי הר"ן (פסחים נג).
וכן מבואר במאירי (ברכות נב ע"ב) דכתב אתה למד שלא מטעם ברכת הנהנין אנו מברכין 'בורא מאורי האש' כמו שחשבו רבים, אלא ברכת השבח ומטעם עיקר בריאתה שהיתה במוצאי שבת, ולא עוד אלא שאם היתה מתורת הנאה היינו מברכין אף בשאר לילות.

³ והנה יש שהביאו ראייה דהוי ברכת השבח מגמרא במסכת ברכות (נג ע"א) ת"ר היו יושבין בבית המדרש והביאו לפניהם אור וכו', ובי"ה אומרים אחד מברך לכולם משום שנאמר ברוב עם הדרת מלך.

ומקשה הפנ"י דהרי יש כלל דמברך עדיף יותר מן העונה אמן, וכתב ליישב דדוקא בברכת המאור שהיא ברכת ההודאה שייך הטעם של ברוב עם הדרת מלך כמו שכתוב וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים

צד ב' הוא ⁷ דהוה ⁸ ברכת הנהנין. ⁹ והנפקא מינה.

מקורות וביאורים

דדעת רב יהודה דאע"פ שראה כבר אש יעכב עצמו מלברך עד ההבדלה על הכוס וצ"ע הרי בשעה שראה האש נתחייב כבר בברכת השבח ואיך יכול לדחות וכי אדם שראה ברק יכול לדחות ברכתו לאח"כ והרי עכשיו יש חיוב ברכה וצ"ע

⁹ ויש להביא ראיה מדברי המגן אברהם לצד זה, דהנה נאמר במשנה ברכות (מ"ג ע"א) היו יושבין כל אחד מברך לעצמו הסבו אחד מברך לכולם וכו' והוא אומר על המוגמר (היו רגילים להביא לפנייהם אחר אכילה אבקת וכולין על האש במחנות לריח טוב ומברכין עליו בורא עצי בשמים רש"י) ואעפ"י שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר הסעודה, ובתוס' (ד"ה הסבו) הקשו וז"ל וא"ת מאי שנא דבמוגמר אפילו לא הסבו אחד מברך לכולם בירושלמי פריך, ומשני משום דבמוגמר כולם נהנים ביחד אבל אכילה ושתייה אינה באה אלא לזה אחר זה.

וכתב המג"א (סי' רי"ג סק"א) משמע דמוגמר אפילו ישיבה לא בעי, וביאר המחצית השקל דכיון שע"י שהנאה באה לכולם בבת אחת יש להם חיבור דאין צריך הסיבה א"כ הוא הדין דא"צ ישיבה בשלחן אחד, ומביא המג"א ראיה מהגמ' היו יושבין בביהמ"ד והביאו אור לפנייהן אחד מברך לכולם וכך נפסק בשו"ע (סי' רצ"ח סי"ד) והרי שם אין זה ישיבה, דישיבה היינו שישבו ביחד בקביעות על דעת לאכול וכיו"ב ושם היו עסוקים בלימוד ובכל זאת אחד מברך לכולם עכ"ד.

ומוכח מדבריו דמוגמר דומה לברכת הנר ולכן לא צריך אפילו ישיבה כדי לצאת בברכת חבירו, א"כ משמע שסובר דברכת המאור היא ברכת הנהנין דהרי מדמה לברכת המוגמר, ומוגמר בודאי ברכת הנהנין הוא.

אמנם הפרי מגדים כתב וז"ל י"ל דלאו ממש ברכת הנהנין היא אלא שבח, ודוקא נהנין ממש בעינן הסיבה או ישיבה וברכת השבח והמצוות, י"ל אין צריך קביעות ולא שייך קביעות בהם, ודעת הפרמ"ג שאין לדמות ברכת השבח דהבדלה לברכת הנהנין דמוגמר וביאור הלכה הביא שהרשב"א כתב כדעת הפרמ"ג.

החזון איש (או"ח סי' ל"ה סק"ז) כתב שאין לומר שברכת המאור היא מברכת המצוות, והראיה מזה שטרחו הראשונים (תר"י רא"ש ועוד) למצוא טעמים לדין שאחד מברך לכולם כדי שלא יקשה היאך זה מועיל אם אינם מסובים ואין קביעות, ואם ברכת המאור היא ברכת המצוות הרי אינה צריכה קביעות ולא הסיבה ולא קשה מידי, אלא מוכח שברכת המאור נחשבת כברכת הנהנין וכמו שהבאנו בדעת המג"א.

אמנם החזון איש הקשה על דבריו דהרי מצינו בגמ' (פסחים נ"ד ע"א) שרבי היה נוהג לברך ברכת מאור ובשמים מיד שהיו מזדמנין לו ולא המתין לכוס ואעפ"כ חזר ובירך על כולם בביתו כדי להוציא בניו

אני יודע שהמקום עמי, ופשט ידיו לאור האש וברך בורא מאורי האש.

וכצד זה מבואר באבודרהם (סדר מוצ"ש) לפי שברכה זו אינה אלא לזכר בעלמא שנברא האור במוצ"ש, שאם משום הנאת האור מברך היה צריך לברך בכל פעם ופעם שנהנה מן האור.

⁶ כתבתי זה בצד א' משום שעיקר החקירה הוא אם הוה ברכת הנהנין או לא, וטעם זה הוה כעין ברכת השבח.

⁷ כצד זה מבואר ברבינו יונה, דרבינו יונה מבאר הטעם דמקדימין נר למזון (לאותם שיטות דסברי הכי), ומבאר שלפי שנהנה ממנו עכשיו יש לו להקדים ברכתו ומשמע דהנאתו מחיבת הברכה.

וכן מבואר בראב"ד (בתמים דעים קע"ד), דבליל פורים שחל במוצ"ש מקדימים ומברכים בורא מאורי האש קודם המגילה משום דאין ראוי ליהנות מן הנר קודם ברכה, ומבואר להדיא דהברכה היא מחמת ההנאה ואסור ליהנות, וכן דעת המכתם (פסחים דף ק"ז) דהוה ברכת הנהנין, וכ"כ בספר המאורות (ברכות שם) וכך משמע בראב"ה (ברכות סימן קמ"א).

גם הכל בו (סימן מא) כתב וכיון שברך עליו במוצאי שבת שוב אין צריך לברך עליו כל השבוע כמו שמברכין בכל שאר הנאות ברכת הנהנין, לפי שאין הפסק להנאתו, שכל היום הוא צריך לאפות ולבשל בו ולחמם כנגדו וכיון שכן אין אדם מסיח דעתו ממנו, אבל על הבשמים צריך לברך בכל פעם ופעם שיריח בהן שכשיפסק הריח תפסק הנאתו, וה"ר אשר ז"ל כתב כי לפיכך אין מברכין בכל יום על האור לפי שכבר נפטר ביוצר המאורות שהוא גם כן אור ע"כ, ולכאורה נראה דהכל בו ס"ל שברכה זו היא ברכת הנהנין ורבינו אשר ס"ל שהיא ברכת השבח.

ועיין בחזו"א (או"ח סי' ס"ה ל"ה) דס"ל שזו ברכת הנהנין ואם בירך אינו מברך שוב להוציא אחרים ע"ש.

⁸ יש לדקדק לצד זה דברכת הנר הוה ברכת השבח א"כ מה שייך לכוס של הבדלה, ומדוע תיקנו לברך על הנר על הכוס של הבדלה, הגמ' בפסחים נ"ד ע"א מביאה פלוגתא בזה דת"ק ס"ל דכשרואה נר מברך מיד ואתי שפיר לצד זה דהוה ברכת השבח ומיד כשרואה מברך ורב יהודה ס"ל דלכתחילה סודרן על הכוס וכן ההלכה וצ"ע אמאי ומה שייכא להבדלה.

והנראה לענ"ד דהוה וברך הנר יש בו מציאות של הבדלה בין קודש לחול דעד עכשיו היה אסור להשתמש או להדליק אש ועכשיו מותר מישך שייכא ברכת הנר לברכת הבדלה ולכך ראוי לכתחילה להדר ולסדרו על הכוס.

אולם עדיין קשה לשון הגמ' וכיון שרואה האש מברך מיד לת"ק רב יהודה אומר סודרן על הכוס משמע

לצד ב' דהוה ברכת הנהנין אז צריך
ליהנות בפועל ¹² **מהנרות.**

נפק"מ א' אם ¹⁰ **צריך ליהנות ממש**
מהאור.

לצד א' דהוה ברכת השבח אז אינו
צריך ליהנות בפועל מהנרות. ¹¹

----- מקורות וביאורים -----

(5) בספר טעמי המנהגים (אות תטו) הביא טעם לפי שבמוצאי שבת כמה רוחות מתפשטות בעולם וחושבין לשלוט עלינו על כן מסתכלים בצפורניים להתיש כוחם בזה ואינו ניזוק בכל אותו השבוע.

¹² המאירי הביא שיש מי שחולק שיהנה בפועל מן האור, וכן הזכיר שם הראב"ד בשם הרז"ה אין מברכין על הנר כרא"ה שם ועייין ברא"ה שיאותו לאורו כר שיהא כל כך סמוך לו שיהא ראוי להכיר אבל לא בעינין שישתמש בו ממש ויש אומרים שישתמש בו ממש בעינין.

¹³ ואפילו לדעת הפרישה דהטעם דאינו צריך להנאות בפועל הוא מטעם כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, לא מהני רק לצד דהוה ברכת השבח ולא להצד דהוה ברכת הנהנין.

דהנה עיין בפרישה (רצו ס"ק ו') דכתב דאף דקיי"ל דלברכת בורא מאורי האש בנר ההבדלה אין צריך ליהנות בפועל מן האור אלא סגי בכך שיכול ליהנות ממנו גרידא מ"מ גדר הדברים הוא דבעינן ליהנות ממש, אלא מאחר דקיי"ל מנחות (יח ע"ב) דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, הלכך סגי נמי בראוי ליהנות דחשיב כאילו כבר נהנה, אך היכא דאינו ראוי ליהנות אינו יכול לברך, וכתב ליישב בזה הטעם דסומא אינו מברך בורא מאורי האש ולא מהני טעמא מה שהוא נהנה בעקיפין מן האור מחמת מה שאחרים נהנים ממנו ומסייעים לו, כדקיי"ל (סימן סט סעיף ב') גבי ברכת יוצר המאורות דסומא פורס על שמע והיינו טעמא דבהבדלה בעינן מיהת שיהא ראוי ליהנות עיי"ש.

עצם דברי הפרישה צ"ע דהאיך אפשר לומר כאן כל הראוי לבילה, ולצד ב' דהוה ברכת הנהנין וודאי דאינו שייך לומר כן דלא שמענו לאדם שאומר ברכת בורא פרי העץ משום שראי ליהנות, רק לצד א' דהוה ברכת השבח י"ל דס"ל להפרישה שיהי צריך ליהנות משום שזה הוה כאילו הגיע למקום רק משום כל הראי לבילה מקילין.

ובני ביתו דכל הברכות אעפ"י שיצא מוציא, ולכאורה דין זה נאמר רק בברכת המצוות כמו שמוכח מגמ' ר"ה (כ"ט ע"ב) וא"כ לכאורה משמע שברכת הנר נחשבת לברכת המצוות, ומתרץ החזו"א דשם מדובר שבא להוציא בניו הקטנים ובזה מותר לברך אפילו כשכבר יצא ואפילו בברכת הנהנין ולהוציא גדולים באמת אינו יכול (עי' שע"ת סי' רצ"ח סק"ב).

¹⁰ עיין באריכות בהציון של תחילת החקירה והיוצא משם שנחלקו הראשונים בשיטת רבא אם צריך ליהנות ממש מהנרות או לא, וי"ל דנחלקו בהחקירה הנ"ל.

¹¹ וכן נקט המחבר הלכה למעשה (רח"צ ס"ד).
 ומה שכתב המחבר (שם סעיף ג') דנוהגים להסתכל בכפות הידים ובצפרניים, לא הוה משום שצריך ליהנות מהנרות רק כמו שכתוב במשנ"ב (שם ס"ק ט') הטעם דהא בעינן שיוכל להכיר לאורו בין מטבע למטבע, ולכך נוהגים להסתכל בצפרניים לראות אם יוכל ליהנות לאורו ולהכיר בין מטבע למטבע כמו שמכיר בין צפרן לבשר.

והטעם שמסתכלים דוקא בצפרניים ולא בשאר דברים מצינו כמה טעמים.

(1) מה שמביא המשנ"ב שהצפרניים הן סימן ברכה שהן פרות ורבות לעולם, וגם מסתכלים בכפות ידים שיש בשרטוטי היד סימן להתברך בו.

(2) משום שכתוב שכשהוציא אדם הראשון את האור במוצאי שבת יצא האור מבין צפרניו.

(3) הכל בו (סימן מא') כתב שכשראה שחשך היום במוצאי שבת אמר אוי לי שבשבילי שסרחתי חשך העולם בעדי, ונתן הקב"ה בינה בלבו ונטל שני רעפים והכישן זו בזו ויצא מהן אור וברך עליו ונסתכל בגופו וראה עצמו ערום לבד הצפרניים.

(4) ובהגהות סמ"ק (מצוה רפג הגהה א') כתב לפי שאין אדם מוצא לפי שעה דבר מוכן ומזומן כל כך להסתכל ולבדוק יותר מצפרני ידיו שיש בהם טיט וכמה צבעים ונמצא שיבחין בהם הנאת האש.

נפק"מ ב' 14 אם צריך לכבות אור העלעטריק בשעת ברכת האש. 15

לצד א' דהוה ברכת השבת, אז בפשטות 16 אינו צריך 17 לכבות את

----- מקורות וביאורים -----

אבל יש לעיין אם גם בזמן הזה אפשר להקל ולברך כשדולק נורת העלעטריק, דהנה יש הרבה צדדים לכבות העלעטריק. (עיין במחבר סימן רצח).

(א) דהא לכ"ע צריך להיות ראוי ליהנות, ואם הנרות דולקים אז אינו ראוי ליהנות (ועיין בהציון לעיל שדנו אם מה שיכול לכבות העלעטריק נקרא ראוי להנאות).

(ב) דהא מבואר בהטור דהטעם מה שמסתכלין בהצפרנים הוא לראות אם הוא נמצא במקום שראוי ליהנות מהנרות, ואם אינו מכבה את האור העלעטריק, אז אי אפשר לו לדעת אם הוא נמצא סמוך או לא (עיין בהציון לעיל).

(ג) וזה העיקר דהא צריך להיות נר שהדליק להאיר (עיין במחבר סימן רצח סעיף יא דנר של בית הכנסת אין מברכים עליו שלא הדליק להאיר חוץ אם יש שם אדם חשוב שאז נמצא דהדליק להאיר) ואם אינו מכבה את האור אז לא הוה נר שהדליק להאיר (עיין בהציון לקמן).

רק המציאות הוא שהיה מקומות שלא נהגו לכבות (עיין לקמן בהציון). אבל י"ל שהטעם שלא כבו הנרות היה שסברו שבאמת יכולין לברך על האור העלעטריק. וכן נהגו בבית בעל הצפנת פענח לברך בורא מאורי האש על נר העלעקטערי ולא מיחה בידם, וכן העידו נמי על הגר"ח סאלאוויציק מבריסק שבירך עליו בורא מאורי האש (נחלת שמעון סימו טו דף עט ע"ב), וכן נהג הגר"ח"ע גרודזינסקי (אשל אברהם חולין פירות גינוסר סימן כא, תשובות והנהגות (ח"ב סימן שב) אמנם התם כתב דלא נהג כן אלא כדי להורות הלכה בזה דאור עלעקטערי הוה אש גמור והמדליקו בשבת עובר משום מבעיר והמכבה בשבת עובר משום מכבה והוה כעין הוראת שעה ולפי"ז אינו מוכרח דס"ל להגר"ח"ע דשפיר יכול לברך לכתחילה בורא מאורי האש על נר עלעקטערי.

רק דיש לדון אי שייכא היתר זה אף באור עלעקטערי **דהאידינא הנקרא בלע"ז LED** דלא מצינו להאחרונים דס"ל דשייך לברך בורא מאורי האש על נר עלעקטערי אלא באור היוצא מחוט המתלהט, דהרי לנר הבדלה בעינן לברך על שלהבת דייקא, וכמ"ש בש"ע (רחצ סעיף טו) ובאור היוצא מחוט המתלהט איכא למימר דחשיב אש ממש והוה שלהבת, אך באור העלעקטערי המתחדש חדשים לבקרים מסוגי גאז וכדו' דליכא לא שלהבת ולא חוט מתלהט ואף אינו מתחמם, לכאורה לא שייכא בזה גדר אש כלל ועיקר, ואינו יכול לצאת בו ידי חובת הבדלה על אור עלעקטערי זה והדרן לספיקא

14 זה בעצם כעין הנפק"מ הנ"ל, רק שהנפק"מ הנ"ל הוא שאלה על עצם הסוגיא, אם צריכין ליהנות מהנרות או לא, והנפק"מ הוא למעשה אם צריך לכבות הנרות, וגם אינו מוכרח דתלי בהחקירה, ממילא כתבתי בנפק"מ בפני עצמו.

15 כתבתי הנפק"מ והחשבון רק בנוגע אם הוה ברכת השבת או ברכת הנהנין, אבל באמת י"ל שאפילו לצד א' דהוה ברכת השבת יש לכבות העלעטריק.

דהנה זה וודאי דלכ"ע צריך להיות ראוי להנאות מן הנר, ושרגא בטיהרא מאי אהני, א"כ בעצם כמו שהוא עכשיו אי אפשר ליהנות מהנר א"כ לכאורה היה צריך לכבות הנרות.

אבל אפשר לומר דכיון דיכול לכבות את העלעטריק א"כ נקרא שיכול ליהנות מהנרות.

ויש להסתפק אם סגי בהא שיכול לכבות את אור העלעקטערי למימר דבכגון דא אף שלא כיבה אור העלעקטערי מ"מ חשיב נמי שיכול ליהנות מאחר שיכול לכבות האור, והרי סו"ס מעיקר הדין אי"צ ליהנות בפועל אלא סגי בזה שיכול ליהנות ואף הכא יכול לכבות העלעקטערי וליהנות מן אור הנר, או דלמא מאחר דבאופן זה כמו שהוא השתא אינו ראוי ליהנות כלל והרי הוא מחוסר מעשה, ממילא חשיב כמי שאינו ראוי ליהנות ואינו יכול לברך אלא א"כ יכבה תחילה את אור העלעקטערי.

16 כתבתי "בפשטות" מכיון דהא אפילו לצד זה נוהגים להסתכל בכפות הידים ובצפרנים, והטעם הוא כמו שכתב במשנ"ב (שם ס"ק ט') דהא בעינן שיוכל להכיר לאורו בין מטבע למטבע, ולכך נוהגים להסתכל בצפרנים לראות אם יוכל ליהנות לאורו ולהכיר בין מטבע למטבע כמו שמכיר בין צפרן לבשר, וזה לא שייך רק אם מכבה האור.

אבל בעצם אם הטעם דמסתכלין בכפות הידים ובצפרנים, הוא לראות אם יוכל ליהנות לאורו ולהכיר בין מטבע למטבע כמו שמכיר בין צפורן לבשר, א"כ יש להקשות על המנהג שמקובל לכבות את האור בשעת הברכה, למה צריכין לכבות האור בכל שבוע, כיון דכבר בדק פעם אחד אם יכול לראות בשיעור זה אז למה יבדוק בכל שבוע.

אבל י"ל בפשטות דכיון דבדרך כלל אין האדם נמצא ממש באופן ובמקום שהיה בשבוע שעבר, על כן ראוי להסתכל ולבחון כל פעם מחדש בפועל, אם אפשר לו ליהנות מאור האש.

17 וכן נהגו בהרבה מקומות וכן הוא בפשטות להלכה.

אור 18 העלעטריק בשעת 19 הברכה.

20

----- מקורות וביאורים -----

ובספר שמירת שבת כהלכתה (פרק ס' הערה קנא) כתב ושמעתי מהגרש"ז אויערבך שליט"א (זצ"ל) דלכאורה נראה דמה שמברכין על הנר של הבדלה הוא חידוש גדול, שהרי ידוע דנרות שלנו הן רק לכבוד ולא להאיר, ורק כיון שעיקר הדלקתן הוא רק כדי לברך הר"ז חשיב כעשוי להאיר, אבל מ"מ לכאורה היה נראה דעדיף טפי לכרך על נר שהודלק ממש להאיר וגם כדי לברך עליו עכ"ד.

בקיצור היוצא מהנ"ל.

שיש הלכה בשו"ע שהנר של הבדלה צריך להיות מנר שהדליק להאיר ולא לשום מצוה וכבוד וכדומה, וממילא אפילו נימא דלצד זה דהוה ברכת השבח אז אינו צריך ליהנות מהנר, אבל למעשה צריך להיות מנר שהדליק להאיר, ואם אינו מכבה העלעטריק אז נמצא דאינו מדליק הנר להאיר ואי אפשר לצאת המצוה, א"כ אין הכא נמי דמצד הברכה אינו צריך ליהנות, אבל כדי שיהיה ראוי לברכה אז צריך שיהיה נר שהדליק להאיר, וכדי שזה יהיה נר שהדליק להאיר אז צריכין לכבות העלעטריק.

אבל עדיין אפשר לומר דהנפק"מ יהיה אם כיבה אור החשמל, וילד או אדם שהיה שם לא ידע שכיבה את האור לצורך ההבדלה והדליק האור, אם צריך לכבות האור עוד הפעם, דלצד א' דאינו צריך ליהנות מהנר וממילא אינו צריך ליהנות מהנר רק שצריך להדליק לצורך אור, א"כ אם כבה האור נמצא דהנר הדליק לצורך אור, ממילא אינו צריך לכבות האור עוד הפעם, משא"כ לצד ב' דצריך ליהנות בפועל, אז גם אם אחר הדליק האור, צריך לחזור ולכבות האור שוב.

19 כתבתי בשעת הברכה, אבל יש לעיין אם מה דצריכין שהנר יהיה דלוק לאור הוא מתחילת ההדלקה, או דסגי מה שמדליק עכשיו הנר ויכבה העלעטריק ואז יהיה הנר לאור.

20 וכן נהגו הגרי"ש אלישיב זצ"ל (רשימות רי"כ).

והג"ר ניסן גולדברג סיפר שבצעירותו היה פעם בהבדלה אצל ראש ישיבת חברון הג"ר יחזקאל סרנא ואחד הבחורים כיבה את האור לפני הבדלה כדי שיוכלו לראות לאור הנר את ברכת מאורי האש ואמר הג"ר יחזקאל סרנא זצ"ל כי הרב מטשעבין אמר לו שאדרבה צריך להשאיר את כל האורות דלוקים כדי שהברכה תחול על כל האור שיש כי הוא הודאה על ריבוי האורה. וכן בספר ארחות רבינו (ח"א עמ' קל) מובא שבעל הקהלות יעקב לא כיבה את החשמל בהבדלה.

החזון איש לא נהג לכבות את החשמל בעת הברכה (עדות הגר"ח קניבסקי זצ"ל שבת לישראל עמ' תע) וכן נהגו הגרי"י קניבסקי זצ"ל (ארחות רבינו ח"א עמ' קל)

הנ"ל אי שרי לברך על הנר כשאור העלעקטערי דלוק, ואפשר דהגדולים ההם היה מכבים בזמן הזה העלעטריק.

18 כתבתי דאינו צריך משום דלצד ב' דהוה ברכת הנהנין אז וודאי שצריך לכבות הנרות, משא"כ לצד זה דהוה ברכת השבח אז אינו מוכרח דצריך לכבות הנרות.

אבל באמת צ"ע אם לצד זה אינו צריך לכבות הנרות דהא כתב המחבר דהנר צריך להיות נר שהדליקו להאיר, ולכן פסק המחבר (שם סעיף יא') דאין מברכים על נר בית הכנסת אם אין שם תלמיד חכם משום דאינו עשוי להאיר, וכן פסק (שם סעיף יב) אין מברכים על נר של מתים משום שאינו עשוי להאיר, א"כ בזמן הזה דיש אור של עלעטריק אז נמצא שאין הנר עשוי להאיר א"כ האיר אפשר לברך עליו.

ועיין בערוך השלחן (סעיף יד) דכתב וז"ל ואין לשאול לפ"ז איך אנו מברכים על נר של הבדלה שעושים שתיכף אחר הבדלה מכבין אותה, והא אינה עשויה להאיר אלא לשם מצות הבדלה, דאינו כן, דאדרבא כיון שאנו עושין אותה למצות הבדלה, בעל כרחך כוונתנו להאיר, דאל"כ אין יוצאין בזה, ובאמת כוונתנו להאיר לשעתה, והיינו לשעת ההבדלה, מיהו לשעת ההבדלה כוונתנו להאיר וזו היא מצותה עכ"ל.

דהיינו דכיון דאינו יכול לברך רק אם מדליק להאיר, א"כ ע"כ כוונתו להאיר, אבל דבר זה צ"ע מכמה טעמים.

(1) דהא להאיר לא הוה סתם כוונה של מצוה כמו מצות צריכות כוונה דאפשר לומר דאם עושה המצוה אז כוונתו רק לקיום המצוה אפילו אם האדם אינו יודע, דהא כאן הוה מציאות א"כ מאי מהני מה שבעצם הנר צריך להיות להאיר כיון דבמציאות לא נעשה להאיר.

(2) ועוד אם האדם אינו תלמיד חכם ואינו יודע שצריך להיות נר שהדליק להאיר (כמו רוב בני אדם), אז נמצא דאין לו מושג כזה בידיעתו, וממילא אי אפשר לומר הסברה של הערוך השלחן שכיון שצריך לצאת המצוה ממילא כוונתו להאיר, דהא אדם זה אינו יודע כלל שכל הברכה הוא רק אם נעשה להאיר.

(3) ובעיקר גם אם האדם יודע אבל אם במציאות לא נעשה להאיר דהא כבר יש אור מהעלטרעק, אז צ"ע אם מהני מה שחושב דהא חושב הבל, דהא מדבר נגד המציאות, דהא אינו צריך להנר וגם אינו משתמש כלל בהנר, וא"כ מחשבתו בטל מעיקרו.

לצד ב' דהוה ברכת הנהנין, אז צריך לכבות העלעטריק בשעת הברכה.

22

מקורות וביאורים

מבואר לכאורה בדבריהם דכל שהוא עומד קרוב לשלהבת איכא בזה הנאת נשמה, וא"כ אפשר דאף דאיכא נמי אור עלעקטערי ואינו נהנה מן האור בפועל מ"מ שרי נמי לברך מאחר דאיכא בזה הנאת נשמה.²² ובשו"ת עטרת יעקב (סימן פח) כתב דהחפץ חיים נהג לכבות את אור העלעקטערי בעת ברכת בורא מאורי האש ע"כ, וכן העיד נמי הגר"א וסרמן (כפי שמסופר בספר אור אלחנן פרק טו עמוד רפו). ובתשובות והנהגות (ח"ב סימן שב) כתב שכן נהג אף הגר"א וסרמן לכבות את אור העלעקטערי בעת ברכת מאורי האש, וכן ראיתי שכתב שנהג הויחי יוסף מפאפא (באהלי יוסף מנהגי שבת קודש סדר הבדלה עמוד צא) אבל אבי מורי שליט"א אמר שהיה שם בכמה הבדלות ולא כיבה את האור, ובספר שעורי מנחת (שי) כתב דהגרמ"א פריינד גאב"ד ירושלים נמי נהג לכבות את אור העלעקטערי בעת ברכת מאורי האש, אבל יש לציין שבזמירות עטרת יהושע' (מוצאי שבת צדיק מה פעל אות קלה) כתב דכאשר נתרבה הקהל הנהיגו אצלו לכבות את אור העלעקטערי בשעת ברכת בורא מאורי האש אולם הגרמ"א עצמו לא הקפיד בזה ע"כ ולהאמור למעלה הדברים מבוארים דכשנתרבה הקהל נמצא דהיה צריך לדקדק טפי שיהא כל הציבור קרובים לאור הנר בשיעור שיוכלו להכיר בין מטבע למטבע והלכך נהגו לכבות את אור העלעקטערי כדי שיוכלו להבחין בכך.

הגראי"ל שטיינמן זצ"ל (מפי נכדו) הגר"ח קניבסקי זצ"ל שלא לכבות את החשמל. אבל עיין בהערעה לעיל דאפשר שסמכו על מה שאפשר גם לברך על אור העלעטריק, ובזמן הזה שכבר יש אור LED דאינו דומה לאש כלל, אולי הם נמי מודו שצריך לכבות העלעטריק.²¹ כתבתי שצריך לכבות שזה הפשטות שהנאה שצריכין מהנר הוא הנאה גשמיות. אבל ראיתי מי מציין שאינו צריך לכבות הנרות, משום דאיכא ראשונים דמבואר במשמעות דבריהם דכשהאדם נמצא סמוך לנר איכא בזה הנאת נשמה, ועל הנאת נשמה דא הוא מברך, דבספר המאורות (ברכות נג) כתב וז"ל ומיהו אע"ג דלא אשתמש בה מברך עלה כיון דקרובה היא לו שיוכל להשתמש בה כי מיד הנשמה ניהנית בראיה בקרוב ע"כ. וכעין זה מבואר בדברי ספר המכתם (ברכות שם) בשם הראב"ד שכתב וז"ל וכיון שהאדם קרוב אל האור זהו יאותו דקתני לאורו שישתמש עד וזהו ממש בברייתא כי מיד הנשמה נהנית ממנו ע"כ. והרוקח (בסדר הבדלה סימן שנו) לאחר שכתב טעם שנהגו לברך על הבשמים שהוא כדי לנחם הנפש דהנשמה נהנית מזה, הדר כתב דאחר כך מברך על הנר כשיאות לאורו נר אלקים נשמת אדם ע"כ, ומריהטא דלישניה משמע דס"ל דברכת הנר דהבדלה איכה בזה נמי נייחא לנשמה דומיא דבשמים.

נפק"מ ג' ²³ אם להסתכל בציפורניים ²⁴ לפני הברכה או לאחריה. ²⁵

מקורות וביאורים

להריות שיכול ליהנות ממנו ולהכיר בין מטבע למטבע כמו שמכיר בין צפורן לבשר, וכן ביאר רבינו המאירי (ברכות דף נג ע"ב) ששיעור יאותו לאורו הוא ההבחנה בין שני דברים, לכן נתפשט המנהג להסתכל בצפרנים כדי שיוכל להבחין בין צפורן לבשר, ולאילו שכופפין אצבעותיהם עושים כך כדי להבחין בין צל האצבעות לצל שאר מקומות שביד ע"ש.

4) אולם יש טעם נוסף בהסתכלות הצפרנים בנר ההבדלה והוא זכר לכך שהיה אדם הראשון קודם החטא לבוש כתנות אור כמבואר בזהר הקודש (דף קג ע"א) שהיה לאדם הראשון קודם החטא לבוש רוחני המאיר מאור זיו העליון, ובפרקי דרבי אליעזר (פרק יד') מבואר שלבושו של אדם הראשון היה עור צפורן וענן כבוד המכסה עליו, וכך מבואר גם כן בהקדמת תקוני הזוהר (דף י' ע"ב) ובגין דא תקינו לאחזאה צפרנים בהבדלה דהוה אדם מלובש בכתנות צפרנים דהרו נהרין בענני כבודו, וכן מוכח מבראשית רבה (פרשה כ') ויעש השם אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב כתנות אור אלו בגדי אדם הראשון שהן דומים לפיגם רחבים מלמטה וצרין מלמעלה רבי יצחק רביא אומר חלקים היו כצפורן ונאים כמרגליות.

3) והמרדכי (יומא סימן תשכג) הביא בשם תשובות הגאונים שמסתכלים בצפרנים בהבדלה וזוכרים על צפרניו של אדם הראשון שנברא כולו צפרנים ע"ש ולאחר החטא נתפשט עורו והצפורן שמעליו ונשאר ממנו רק ראשי אצבעות ונסתלקה ענן כבוד מעליו וראה עצמו ערום כמבואר בפרקי דרבי אליעזר, והוסיף בספר כלבו (סימן מא') שכשראה שחשך היום במוצאי שבת אמר אוי לי שבשבילי שסרחתי עולם חשך בעדי ונתן הקדוש ברוך הוא בינה בלבו ונטל שני רעפים והקישן זו בזו ויצא מהן אור וברך עליו ונסתכל בגופו וראה עצמו ערום לבד הצפרנים ועל זה יש שנהגו להסתכל בצפרנים כשמברכין על האור.

וכן כתב רבינו המאירי שם שכשנברא האור במוצאי שבת נסתכל בו אדם הראשון וראה

²³ במשבצות זהב (סק"ו) מובא שקודם יש לראות בצפרנים ורק לאחר מכן לברך, וביאר זאת מפני שברכה זו הרי הוא מברכות השבח שמברכים לאחר הראיה.

וכן מבואר במשנ"ב (סי' רצ"ו ס"ק ל"א) וז"ל ורואה בצפרנים ומברך בורא מאורי האש.

וכן משמע מדברי הטור (סי' רצ"ג) שכתב בזה הלשון פושט ידו לאור האש ומסתכל בצפרניים ומברך בורא מאורי האש, משמע מדבריו שקודם מסתכל בצפרניו לאור האש ואח"כ מברך.

והקשה הפרישה (סק"ו) דהרי כל המצוות מברך עובר לעשייתן ותיירץ דדוקא בברכת המצוות וברכת הנהנין דאז מברך את השי"ת על ההנאה או על המצוה ולכן צריך לברך עובר לעשייתן משא"כ ברכה זו שאינה על הנאתו שכן אין לו הנאה עתה בהסתכלו בצפרניים ולכן מברך רק אחר שראה את האור שראוי ליהנות ממנו ע"ש,

אמנם בשו"ע הרב (סי' רצ"ח רצ"ו) כתב במפורש שקודם מברך ואח"כ מביט בצפורניו, וכן היעב"ץ בסידורו כתב שמקרב ידו לנר בזמן בורא מאורי האש ואחרי הברכה מסתכל בצפרניים.

ובספר בירור הלכה (ח"ג סימן רח"צ אות א') מובא שמנהג החזו"א היה לראות בצפרנים לאחר הברכה, ומביא דהחזו"א נשאל למה מסתכל בצפרניים לאחר הברכה הרי ברכת השבח וענה מנהג בית אבא בידי ולא אשנה כך שמעתי, ואמנם החזון איש בצעירותו (בספר או"ח קמא סימן ט' ס"ק ז' והוא בנדמ"ח סימן ל"ה ס"ק ז') נקט הלשון דברכת המאור לא חשיב כברכת המצוות אלא כברכת הנהנין.

בקיזור היוצא מהנ"ל.

שיש נדון בהפוסקים אם צריך לראות ליהנות מהנר קודם הברכה או אחר הברכה ויש לומר דנחלקו בהחקירה הנ"ל.

²⁴ ובהטעם שמסתכל בהצפרניים יש כמה טעמים.

1) איתא בברכות (דף נג ע"ב) ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו (עד שיהא אורו ראוי ליהנות ממנו לעומדים סמוך לו ואז מברכים עליו רש"י) וכמה אמר עולי כדי שיכיר בין ייסר לפונדיון, חזקיה אמר כדי שיכיר בין מלוזמא (משקל רש"י) של טבריא למלוזמא של צפורי ע"ש.

וכתב הרא"ש (שם פרק ח' סימן ג') לכך נהגו להסתכל בצפרניים בשעה שמברכין על הנר

לצד א' דהוה ברכת השבח, אז צריך להסתכל²⁶ לפני הברכה.

מקורות וביאורים

מאוד, ומה שעודף מן הצפורן ויוצא לחוץ הבשר צריך לחתוך דשם נתלים החיצונים ויונקים בתכלית, והובא לשונו בספר בן איש חי (פרשת דברים אות יג') ע"ש.

²⁵ בענין הסתכלות ביד אחת או בשתי ידים. בשולחן ערוך (סימן רצח סעיף ג') פסק נוהגים להסתכל בכפות הידים ובצפרניים, והגיה הרמ"א שם ויש לראות בצפרני יד ימין ולאחוז הכוס ביד שמאל. ומתוך לשונות השו"ע והרמ"א נראה לומר שיש חילוק בין שיטת השו"ע לשיטת הרמ"א, שלפי הרמ"א כל ענין ההסתכלות היא רק להביט על הצפורניים ביד ימין משום שהכוס ביד שמאל, ולפי השו"ע לכאורה יש להביט בכפות הידיים ובצפורניים של שתי הידיים ועיין עוד בזה בדרכי משה שם.

ועוון בשערי תשובה שם ס"ק ד' שהביא מה שכתב בסדר הכוונות חלק ב' שסידר מהר"ש וויטל, שכתב לכפוף ראש אצבעותיו הימנית אל תוך כפו הימנית ואגודל מכוסה תחתיהם, ומבואר בדבריו שכל ענין ההסתכלות בצפורניים הוא רק ביד ימין ובד' אצבעות כשהאגודל מכוסה.

אמנם בכף החיים סימן לא אות מז הביא מדברי רש"י בספר הפרדס ובספר האורה שכתב להסתכל בשני הידים אך מסיים דבריו שנכון להסתכל רק בימין דוקא. וראה במנהג ישראל תורה סי' רחצ שהביא מהגהות יש נוחלין שהזהיר שלא יראה ביד שמאל שלא יתדבק בהם הקליפות חס ושלום, וכתב בליקוטי מהרי"ח דאף מי שמברך על הנר בלא כוס אין לו לראות רק ביד ימין, ולא כהמון העם שרואים בשתי ידיים, אך הביא מספר משמרת שלום שהיה ר"א מטריסק כופף שתי ידיו והאבוקה באמצע שתי ידיו, אמנם מסיים שהעולם נוהגים רק ביד ימין.

²⁶ וכצד זה מבואר ברא"ש (בברכות שם) וז"ל אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו וכמה עולא אמר וכו' לכך נהגו להסתכל בצפרנים בשעה שמברכין על הנר, להראות שכבר יכול ליהנות ממנו ולהכיר בין מטבע למטבע וכו' עכ"ל.

וכן הוא פשוט לשון האבודרהם שכתב וז"ל ותנן אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו פי' שיאור כ"כ בטוב עד שיהנה ממנו וכו', ולכך נהגו להסתכל בצפרנים ואח"כ בכף בשעה שמברכין על האור, להראות שיכול ליהנות ממנו ולהכיר בצפרניו וכו' עכ"ל.

וכן מבואר באו"ז וז"ל (בהל' מוצאי שבת סי' צ"ג) הלכך הלכה למעשה שאין מברכין על האור עד שנהנה מאורו, ולכך נוהגים להסתכל בצפרנים לאחר שבירך על הבשמים כופף אצבעותיו לתוך פיסת ידו ומסתכל

שנשאר לו צפרנים בראשי אצבעותיו והתחיל לשמוח ולכן נהגו להביט בצפרנים ושיש בזה הערה למבינים ע"ש.

(4) ובתשובות הגאונים (שערי תשובה סימן קד') כתבו שנהגו הראשונים להביט בשרטוטי ידים עד שיכיר ביניהם מפני מצויות וששמעו מהזקנים שיש בשרטוטי פסת היד סימן ידוע להתברך בו עיין שם.

עוד הוסיפו בתשובות הגאונים שם שמלבד ההסתכלות בשרטוטי פסת היד נהגו גם להביט בצפרנים ואומרים מפני שהן פרות ורבות לעולם ע"ש, וכן כתב בשו"ת הרי"ף בילגוריי (סימן כג') וכוונתם כשם שהצפרנים פרות ורבות כך אנו נפרה ונרבה, וכך מבואר בארחות חיים (שם) וכן כתבו תלמידי רבינו יונה (ברכות דף נג ע"א דף לט ע"א בדפי הרי"ף ד"ה ולא על הנר) כיון שהצפרנים גדלים והגידול הוא סימן ברכה נהגו להסתכל בהם לסימן טוב בתחילת השבוע ע"ש.

והנה בספר נכח השולחן (חלק או"ח סימן רצח) הביא את דברי הרב שיירי כנסת הגדולה (סימן רצח) בהגהות הטור שכתב בשם הר"י שנהגו להביט בצפרנים בתחילת השבוע, כיון שהצפרנים גדלים והגידול הוא סימנא טבא. ותמה הגאון רבי שאול הכהן והאיך נאמר שמסתכלים בצפרנים מפני שהם גדלים והגידול סימן ברכה, הלא כבר כתבו המקובלים שהצפרנים היא טומאה גדולה ועוון פלילי במגדלי צפרנים, שהרי כמה שמתגדלים כן מתרבה עליו שורת הדין מקסטורים שהם השוטרים ממונים שלוחי עולם ויבא דאגה בכל יום, ואיזה סימן טבא יש בה בגידולם, וכן מוכח מהתורה שגידול צפרנים הוא דבר מגונה וסימן אבילות, כדכתיב ועשתה את צפרניה (דברים כא יב') כדי שתתנוול.

אך נראה לומר שאין זו כוונת הר"י שהצפרנים הם מצד הטומאה, דאם כן מה רבותא דאדם הראשון שהיה לבוש בצפורן, אלא שהם דינים קדושים ומצד שהם דין יש אחיזה לחיצונים לינק, ומה שנמצא על בשר האצבע הוא קדושה גמורה, ומה שיוצא לחוץ משם יונקים החיצונים, ולפיכך יש איסור גדול.

וכן מבואר בספר עץ חיים (שער פרצופי זכר ונקבה פ"א) שהמגדל צפרנים עונשו קשה

לצד ב' דהוה ברכת הנהנין אז צריך קודם לברך²⁷ ולהסתכל אח"כ.²⁸

מקורות וביאורים

שכתב ויברך בורא מאורי האש ויראה הצפרניים ע"כ, ומצאתי חבר לשיטתם בספר מעדני אשר שכן דעת הגינת ורדים (כלל ג' סי' כ"ה) שכותב בפשט הגמ' שאין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו, לאו למימרא שיהנה תחילה ואח"כ יברך, אלא הכי פירושו שיהיה אור הנר כל כך מאיר ומבהיק בסמוך לו עד שיכיר בין מטבע למטבע, וכן עמא דבר שבתחילה מברכין ואח"כ מסתכלין בצפרניים ובשרטוטי היידיים עכת"ד.

וכן מובא בתשובות הגאונים (שערי תשובה סי' ק"כ) וזל"ק וששאלתם על ענין נר הבדלה המברך פושט ידיו וכל היושבין פושטין ידיהם ונאותין לאור הנר שבירך עליה. וכשנדקדק בלשונו שכתב לאור הנר שברך עליה, משמע שכבר בירך לפני ההשתמשות.

ועיני שו"ע הרב (סי' רצ"ו) שפסק דמסתכל אחר הברכה, וכן הגר"ח נאה בקצות השלחן, ובקיצור שו"ע (סי' צ"ו הלכה ט') שנוהגין שלאחר ברכת מאורי האש רק אז מסתכלין בצפרניים, וכן נראה שלמד בספר שמירת שבת כהלכתה (פר' ס"א) מכמה לשונות שכתב שם שאחר שיברך יראה צפרניו עיי"ש.

אמנם העולם נהגו להסתכל בצפרניים אחרי הברכה וכל ספרי הקיצורים בזמנינו הביאו שכך מבואר בסדור הגר"א וסדור היעב"ץ ובקצור שו"ע להגר"ש גנצאפריד, ובעיקר ציינו שכן הכריע בתשובת אג"מ (אור"ח ח"ה סי' ט' אות ט'), הוא בכרך החדש שיצא אחר פטירתו מכת"י וכתוב בדרי"כ יותר בקצור עם הוספות המעתיקים מבני משפחתו) שכן צריך לעשות להסתכל בצפרנים אחר ברכה כמנהג העולם ושכן נכון ע"פ דין, אמנם הביאו גם כן את דברי המ"ב הנ"ל בסי' רצ"ו לגבי היין בימינו שכמה גדולים נהגו להסתכל קודם ברכה בצפרנים, וכמו שהבאנו בפנים כן הביאו ממנהג הגרי"ז והסטיפלר.

²⁸ וראיתי בהגדת בית הלוי שמנהגו היה לקרב היידיים להנרות לפני הברכה ולהסתכל לאחר הברכה.

וי"ל דרצה לצאת ידי כל השיטות, דהנה אם נסבור כהשיטות דברכת הנר היא ברכת השבח, א"כ מעיקר הדין סגי בראיית האש גרידא, ואי נסבור כהשיטות דהוי מטעם ברכת הנהנין צריך ליהנות ממש מהנר ע"י שמסתכל בצפרניים, ולכך הרי לפני הברכה הנר היה דלוק והביטו בו וא"כ יצא כבר ידי השיטות דהוי ברכת השבח דראה הנר ומיד בירך, ולאחר מכן כשמסתכל בצפרניים הרי נהנה מהנר, וברכות הנהנין הרי בעינין עובר לעשייתן וזה מתקיים ע"י שבירך ולאחר מכן נהנה ודו"ק.

על הצפרניים עד שיבחין בין שחור שבצפורן ובין לבן שבו, ומברך בורא מאורי האש וכו' עכ"ל, וכן חזר וכתב בח"ב (סי' תט"ו).

וכן משמע מפשטות לשון הטור והפרישה (רצח) ע"ש, וכ"כ המאירי בברכות (שם) ועכשיו נהגו להשתמש לאורה מקודם ולהסתכל בצפרניו עכ"ל.

וכך להדיא דעת הכל בו שכותב שרואה בהן בצפרניים קודם שיברך ומביא את הירושלמי ברכות (פ"ח הל"ו) שמביא לזה, אסמכתא לדבר שנאמר וירא אלוקים את האור והדר ויבדל אלוקים.

ובארחות חיים (הבדלה אות ט"ו) וז"ל ורואה בהן בצפרניים קודם שיברך שנה' וירא אלוקים את האור והדר ויבדל אלוקים ע"כ.

וכן חזיתי בתניא רבתי לאחד מן קמאי שמביא בשם ר' נוטראי גאון ז"ל מנהג בשתי ישיבות שמסתכלין בכפות ידיהן וכן ראינו רבותינו ז"ל שהיו עושין כך ואומרים נסתכל בידינו כדי שנהנה מן האור כמו ששינו אין מברכין על האור עד שיאותו לאורו, וכן הוא המנהג תחילה מכניס אצבעותיו לתוך ידיו ומחשיך תחתיהן ואח"כ פושטן והנה אור במקום חושך ומברך שכבר ניאות מן האור וגו', וכלשון זה מובא בשיבולי הלקט (ק"ל) ובמחזור ויטרי (קנ"א), וכן דעת האור זרוע (ח"ב סי' צ"ג) ובמאירי הנ"ל מבאר שעכשיו נהגו להשתמש לאורה מקודם ולהסתכל בצפרניים, וכ"כ בשו"ת מהרי"ו (סי' קצ"א) ופושט ידיו והדר מברך וכך להדיא מובא בשל"ה (חל' א' מס' שבת סדר מוצ"ש ד"ה כתב הטור) וצריך שיראה בציפורניו קודם שיברך בורא מאורי האש וכך נקט נמי המאמר מרדכי (חצ"ר ס"ק ג').

למעשה מבואר במשנ"ב דכתב (רצו ס"ק לא) שקודם מסתכל ואח"כ מברך, דכ' ורואה בציפורנים ואח"כ מברך בורא מאורי האש.

וכ"כ בספר חוט שני (ח"ד פפ"ו כק"ו) שמרן הגרי"ז נהג להסתכל קודם הברכה משום דס"ל שהיא ברכת הראיה שמשבח על שרואה האור, א"כ צריך לראות קודם כדי לידע על מה משבח, וכ"כ באורל"צ (ח"ב פכ"ב, ו). וכך פסק הכף החיים (סי' רצ"ו אות מ"ה) בשם הפמ"ג שרואה את הצפרניים ומברך, שכל ברכות השבח מברך הברכה אח"כ.

²⁷ וכצד זה מבואר בסדור הגר"א והיעב"ץ, הפמ"ג (סי' חצ"ר אות ב') מביא בשם כנסת הגדולה שבשעת הברכה יהיה הכוס בימין ולומד הפמ"ג מדבריו שמברך קודם הבטה, וכך למד המאמר מרדכי מהכנסת הגדולה, ומביא שכן דעת הסדר היום סדר הבדלה

נפק"מ ד' 29 מי שלא ברך על הנר במוצ"ש אם צריך לברך עליו כשנזדמן לו נר.

לצד א' דהוה ברכת השבח אז אינו צריך לברך עליו יותר.

לצד ב' דהוה ברכת הנהנין אז צריך לברך כשנזדמן לידו.³⁰

----- מקורות וביאורים -----

והוסיף עוד בעל המכתם וכתב דאין לומר דאין ברכה זו מדין ברכת הנהנין אלא ברכת השבח בעלמא על בריאת האור במוצאי שבת, דאם כן מדוע מברכים על האור במוצאי יום הכפורים, והרי התם ליתא לתאי טעמא, אלא על כרחך דמדין ברכת הנהנין הוא דאתינן עלה, ולכן כל היכא דאיכא הפסק בהיתר הנאת האור מתחדשת עליה חובת הברכה, וכן נקט בפשיטות גם בעל המאורות בברכות דף נב ועיין עוד בכלבו סי' מ"א (ומה דאין מברכין אלא על אור ששבת יעויין שם היטב במאורות וצ"ע טובא).

ומסיק התם רבינו בעל המכתם דבאמת אם לא בירך במוצאי שבת מברך בשאר הימים על הנאת האור, ומה דאמרינן בגמ' דאינו מברך אלא במוצאי שבתות בלבד איירי במי שכבר בירך ברכה זו כשראה את האור ורמיא עליה לחזור ולברך פעם נוספת כשמסדרה על הכוס ואהאי ברכה נוספת הוא דאמרינן דאינו חוזר לברך אותה אלא במוצאי שבתות בלבד עכ"ד שם.

(ועיין עוד בדברי המכתם (שם דף קג ע"א) שכתב בטעמא דבית שמאי דמברך תחילה על הנר ואחר כך על הבשמים משום דמיד הרי הוא נהנה מן האור ולכן יש להקדים ברכתה ובית הלל סברי דהנאת הריח נמי טפי להנאת הטעם שנכנסת בתוך הגוף ולכן יש להקדים ברכת הריח לנר עיי"ש).

וכ"כ המאירי פסחים (קה ע"א) בשם י"א שמה שאמרו שמבדיל עד יום ג' אבל לא האור מיירי כשברך על האור במוצ"ש.

²⁹ נפק"מ זה ראיתי בדברי הרשב"ץ.

איתא בפסחים (קו ע"א) מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך בכל השבת כולו ועד כמה א"ר זירא עד רביעי בשבת וכו' א"ר יעקב בר אידי אבל לא על האור, ופרש"י אם לא בירך בורא מאורי האש במוצ"ש שוב אינו מברך, והוסיף הרשב"ם נ"ל טעם הדבר כדתניא פסחים (נד ע"א) אין מברכים בו אלא בליל מוצ"ש הואיל ותחילת ברייתו הוא. וכ"פ הרא"ש הרי"ף והרמב"ם פכ"ט משבת ה"ד וכ"פ הש"ע (רצט' ו'). ולכאורה כ"ז אתי שפיר אי נימא שברכת הנר היא ברכת השבח אבל לדעת הכל בו וסייעתו שהיא ברכת הנהנין, סוף סוף אין ליהנות מהאור בלא ברכה ומתי שיהיה לו צריך לברך.

³⁰ וכן כתב בספר המכתם (בפסחים קו ע"א) שאה"נ אם לא בירך על האור במוצ"ש צריך שוב לברך עליו וז"ל ויש תימה בזה אמאי אין מברכין על הנר אלא במוצאי שבת בלבד ואיך נתיר לו ליהנות מן האור בלא לברך, וכי בשביל שלא בירך במוצאי שבת ונהנה ממנו בלא ברכה יחזור ויאכל שום ויחזור ליהנות ממנו שוב ללא ברכה, בשלמא אם בירך במוצאי שבת תו אינו זקוק לברך כל לילה ברכה בפני עצמה מפני שכולה הנאה אחת היא ולא היה הפסק להיתר הנאה דידה, אבל כשמגיע זמן איסור הדלקת המאור ועתה חוזר ליהנות ממנה בבוא זמן ההיתר לאחריה בודאי דראוי לו לברך עליה.

נפק"מ ה' 31 אם נשים יכולין לברך, ולענות 32 אמן על ברכת הנר.

מקורות וביאורים

פטורות נוקטים שכיון שההבדלה נאמרת בחול היא אינה מענייני שבת אלא היא בכל שאר מצות שהזמן גרמא שנשים פטורות, וכך משמע מלשון הארחות חיים שכתב נשים אין מבדילות לעצמן, דאין הבדלה תלויה בשמירת שבת אלא רבנן א סמכוה אקרא'. והרמ"א (שם) הכריע להלכה שנשים לא תבדלנה לעצמן אלא תשמענה מאנשים, והיינו שיש לחוש לדעת הארחות חיים הסובר שנשים פטורות מהבדלה ולכן לא תבדלנה בעצמן, ומצד שני יש לחוש לדעת רוב הראשונים הנוקטים שנשים חייבות בהבדלה, ולכן תצאנה ידי חובה בשמיעה מאנשים.

היוצא מהנ"ל בקיצור.

יש מחלוקת אם נשים מחוייבים בהבדלה. ויש לעיין מה דינה לגבי ברכת הנר, וכ' המג"א דאפילו לשיטת הרמ"א שנשים פטורות מחיוב הבדלה, מ"מ פשוט שרשאיות לברך לעצמן על הבשמים ועל הכוס דברכת הנהנין, וכ' הביאור הלכה (שם ד"ה לא יבדלו לעצמן) שמה שלא כ' המג"א ברכת הנר משום דברכת הנר לאו ברכת הנאה היא.

ומוסיף ומסתפקא אפלו למאן דאמר דנשים חייבות בהבדלה אם חייבות בברכת הנר, דבשלמא הבדלה אף שהוא זמן גרמא נכללת במצוה ד'זכור' שהיא שייכא לשבת, וכמו שכתב הרמב"ם (פכ"ט ה"א) ואפלו למאן דאמר דרבנן דומיא דקדוש תקנוה, מה שאין כן נר שנתקן על בריאת האור במוצאי שבת שאינה שייכא לשבת כלל והיא זמן גרמא מנא לן דחייבות, ואין לומר כיון שנקבעת בברכת הבדלה חדא דינא להו, דזה אינו, דהא אפשר לברך ברכה זו בפני עצמה גם כן, וגם אין מחוייב לחזור אחר האור (כדלקמן בסימן רצ"ח סעיף א') ואולי כיון דלכתחלה מצוה לסדרן ביחד חדא דינא להו, ומסיים הביאור הלכה ויותר נכון לומר דאינה חייבת בברכת הנר לכלי עלמא.

על דברי הביאור הלכה טען האגרות משה (חור"מ ח"ב סימן מו') שתי טענות.

(1) ראשית בעיקר הדבר להחשיב ברכת הנר לזמן גרמא אינו ברור, דהא עצם חיוב הברכות לברך על המצות ולברך על כל דבר שאירעו לישראל, ועל כל דבר מהבריאה, שראו אנשי כנסת הגדולה לתקן שיברכו, אינו דבר שתלוי בזמן, שהרי תקנה זו אינה תלויה בזמן, שאם כן אף שאיכא איזו ברכה דתלויה בזמן משום שלא אפשר לראות ולהיות קודם הזמן, אפשר שאין להחשיב זה כזמן גרמא, כיון שעצם חיוב הברכה שתיקנו וחייבו אינו דבר התלוי בזמן, ולפי זה יש גם לחייב לברך לנשים

31 כדי להבין הנפק"מ יש להקדים יסוד הדברים. כתב הרמב"ם (פרק כט מהלכות שבת ה"א) וז"ל מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים, שנאמר (שמות כ"ח) זכור את יום השבת לקדשו, כלומר זכרוהו זכירת שבח וקידוש וצריך לזכרוהו בכניסתו וביציאתו בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה ע"כ.

וכתב המגיד משנה (שם) שכיון שחובת קידוש נלמדת בגמרא (פסחים קו ע"א מהפסוק (שמות כ ח) 'זכור את יום השבת לקדשו' ומבואר בגמרא (ברכות כ ע"ב שבועות כ ע"ב) שנשים חייבות בקידוש, כיון שנשים חייבות בכל מצוות לא תעשה של שבת הרמוזות בפסוק שמור' וחובת קידוש נלמדת מהפסוק 'זכור' ושמור וזכור הוקשו זה לזה לומר שמי שנאסר באיסורי שבת חייב בקידוש.

והרי הרמב"ם למד אף את חובת הבדלה מהכתוב 'זכור' ולפיכך יש ללמוד שכשם שנשים חייבות בקידוש מן התורה כך הן חייבות בהבדלה מן התורה.

עוד כתב המגיד משנה (שם) שגם לדעת הסוברים שחובת הבדלה אינה אלא מדרבנן נשים חייבות בהבדלה מדרבנן, כיון שהכל מודים שחובת קידוש מדאורייתא והכל מודים שנשים חייבות בקידוש מהיקש 'זכור' ל'שמור', וכשתיקנו חכמים את חובת הבדלה תקנוה כעין קידוש, כמבואר בגמרא ברכות (לג ע"ב) ולכן גם לדעתם נשים חייבות בהבדלה.

אבל הארחות חיים הבדלה (סי' יח) כתב בשם הר"ש שנשים לא מבדילות לעצמן, כיון שחובת הבדלה אינה תלויה בחובת שמירת שבת אלא חובת הבדלה היא מדרבנן והפסוק הוא אסמכתא בלבד.

וכתב השולחן ערוך (או"ח סי' רצו ס"ח) שיש מחלוקת האם נשים חייבות בהבדלה יש המחייבים נשים בהבדלה כמו שחייבות בקידוש ויש חולקים וכתב הט"ז (שם סק"ז) שהחולקים הם הארחות חיים הנוקט שכיון שכל עיקר חובת הבדלה אינה אלא מדרבנן נשים פטורות.

נמצא שנחלקו הראשונים בחובת נשים בהבדלה לדעת הנוקטים שחובת הבדלה מדאורייתא ודאי שנשים חייבות בהבדלה ולדעת הנוקטים שחובת הבדלה מדרבנן נחלקו המגיד משנה וסיעתו והארחות חיים לדעת המגיד משנה וסיעתו תיקנו חכמים שגם נשים חייבות בהבדלה ולדעת הארחות חיים לא תיקנו חכמים חובת הבדלה לנשים, והשולחן ערוך שם לא הכריע להלכה בין שתי הדעות.

וכתב המשנה ברורה (שם ס"ק לד) שהסוברים שנשים חייבות בהבדלה נוקטים שהבדלה היא חלק מענייני השבת ובענייני השבת נשים חייבות, והסוברים שנשים

לצד א' דהוה ברכת השבח אז אפשר³³ דאינם יכולין לברך.

מקורות וביאורים

³³ כך פסק המשנ"ב בביאור הלכה הנ"ל, אבל אין זה מוסכם לכל.

אבל עיין בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יד סימן מג), דסבר כי הביאור הלכה לא קבע בדבריו שנשים אינן יכולות לברך על הנר, אלא רצה לומר שמי שכבר יצא ידי חובת הבדלה לא יבדיל עבורו, מכיון שנשים אינן מחוייבות בברכת הנר, אבל אשה שתראה לברך ודאי יכולה ככל מצות עשה שהזמן גרמא, ומה שבלוח ארץ ישראל מודפס מידי שנה דלפי מה שכתב המשנה ברורה לא יברכו הנשים בעצמן מאורי האש, ומתפרש כאילו בא לקבוע שיש לנהוג בכזאת, אין להשיגח בזה ואין לשנות מנהג הנשים שכן מברכות גם מאורי האש כשיוצא להן ההכרח להבדיל לעצמן, וכן גם לא מה שהרבה מהנשים מברכות מאורי האש לעצמן גם כששומעות הבדלה מאיש, ומכל שכן שאין למחות בידן כי שפיר יכולות להכניס את עצמן בחיוב בזה כשם שעושות זאת בעצם ההבדלה גם להשיטות דפטורות משום מצות עשה שהזמן גרמא, כמבואר במג"א ומחצה"ש ועוד.

ואת כוונת הביאור הלכה הסביר הציץ אליעזר וז"ל ובמשנה ברורה (בסי' רצ"ו) בביאור הלכה (ד"ה לא) לא כתוב בכזאת, דכל מה שהמשנ"ב מסתפק בזה הוא כשאיש מבדיל עבורו, ובזה הוא שמסתפק לומר דאפילו למ"ד נשים חייבות בהבדלה, שאזי יכול איש להבדיל עבורו אפילו שכבר יצא לעצמו, מכל מקום יש להסתפק אם חייבות לפי זה גם בברכת הנר כי יש מקום לומר שאפילו הכי בזה אינן חייבות מפני שנתקן על בריאת האור במוצאי שבת שאינה שייכת לשבת כלל, ואינה נכללת במצוה דזכור שהיא שייכת לשבת והיא ככל זמן גרמא, וממילא איש שכבר הבדיל לעצמו אינו יכול להוציאן, בדומה למה שנפסק גבי תקיעת שופר (או"ח בסי' תקפט סע' ד') שאחר שכבר יצא לא יברך להן, זהו הכל מה שמסתפק בזה המשנ"ב ושמיסיק שיותר נכון לומר דאינה חייבת בברכת הנר לכו"ע, היינו אפילו להסוברים דחייבות בהבדלה, ושעל כן איש שכבר יצא לא יברך להן ברכת הנר אפילו להסוברים שחייבות בהבדלה, אבל שגם הנשים בעצמן לא יברכו ברכת הנר הן כשמבדילות לעצמן והן כששומעין ההבדלה מאיש, מזה לא מדבר המשנ"ב כלל.

ומסיים ושפיר מודה שיכולות בכל גוונא לברך מיהת בעצמן, אפילו אם נאמר שזה בכלל מצות עשה שהזמן גרמא, כשם שמנהג הנשים לברך על כל מצות עשה שהזמן גרמא כנפסק ברמ"א (תקפ"ט), ובפרט בכאן

על האור, שהרי גם ברכה דעל הנר במוצאי שבת יש לה דין דלאו הזמן גרמא, דאין לחלק כל ברכה בפני עצמה שגם מדינא יש לה לברך. נמצא לדעת רבי משה ברכת הנר אינה נחשבת מצוה שהזמן גרמא, כי לא הזמן של מוצאי שבת הוא הגורם את הברכה, אלא הברכה נתקנה על יצירת האור ורק זמן הברכה הוא במוצאי שבת, בדומה לברכות שתיקנו על ראיית פלאי הבריאה שאין מברכים אלא עד שרואים את הדבר, ולא יעלה על הדעת לומר שאלו הברכות תלויות בזמן שבו רואים את הדבר שנית.

(2) שנית תמה האגרות משה אף אם נימא דשייך גם בזה פטור בנשים מצד שהוא זמן גרמא, הא נשים כשרוצות מקיימות גם מצות עשה שהזמן גרמא ומברכות עליהן, דלכאורה אף החולקין על התוס' וסוברין שנשים אין מברכות כשמקיימות מצות עשה שהזמן גרמא, שפטורות הוא משום שאיך תאמר וצונו (כמפורש בתוספות ר"ה לג א ד"ה הא), אבל בברכה שאין בה לשון וצונו גם לדידהו יש לברך מאחר דיכולות הנשים גם לברך וליכא משום לא תשא.

והנה בדברי הביאור הלכה שנטה לומר, כי נשים פטורות מברכת הנר, כי זו מצוה התלויה בזמן ונשים פטורות מקיום מצוות עשה שהזמן גרמא מפורש, כי גדר ברכת הנר היא ברכת המצוות, שהרי הפטור מקיום מצוות עשה שהזמן גרמא, שייך רק בברכת המצוות וזה כצד א' לצד ב' דהוה ברכת הנהנין, אז לא שייך לומר דהוה מצות עשה שהזמן גרמא.

(בעצם הקושיא שהקשה האגרות משה על המשנה ברורה, אינו החידוש של המשנ"ב, אלא עיין בהב"ח (שם) שמסביר כן הסיבה שנשים פטורות).

ועיין בשו"ת קנין תורה (ח"א סימן פח אות ג') דנקט כי נשים יוכלו לברך על הנר במוצאי שבת, משום שלדעת חלק מהפוסקים ברכה זו היא ברכת ההודאה או ברכת הנהנין שגם נשים מחוייבות לברכן.

וכן סבר בשו"ת באר משה (ח"ד סימן כח') כי נשים תברכנה על הנר, היות ויש בברכה הודאה ושבח להקב"ה על בריאת האור, וגם נשים מחוייבות בזה ומנהגינו אינו כן כי אצלינו כל הנשים גדולות.

³² ועיין שמירת שבת כהלכתה פרק ס' הערה נ"ז דיש להסתפק אם מותר לה לענות אמן, אחר ברכת הנר של המבדיל ועיין

לצד ב' דהוה ברכת הנהנין אז
בוודאי ³⁴ יכולין לברך. ³⁵

נפק"מ ו' אם מותר ליהנות מאור הנר
קודם הברכה, וכן אם צריכין ³⁶ לברך
על הנר קודם קריאת המגילה.

לצד א' דהוה ברכת השבח אז יכול
להנאות מן האור קודם הברכה

----- מקורות וביאורים -----

לשתות מכוס של הבדלה מאחר ויש בזה זכרון לחטא
שהיא החטיאה את האדם, כמו כן אין להן להביט
בציפורנים מאחר ויש בזה זכרון לחטא שהחטיאה את
האדם.

אולם יש שכתבו לדחות את ראייתו שאם יש ללמוד
מדברי התולעת יעקב דין חדש שאין לנשים לשתות יין
מאחר והיין גרם לחטא אזי אין לנשים גם לטעום מיין
של קידוש ולא מצינו מי שיורה כך, וגם התולעת יעקב
והשל"ה דיברו רק על יין להבדלה ועל כרחך כוונתם
שאינן לשתות את היין של ההבדלה בגלל שעל ידי היין
רצתה האשה להבדל' מאדם הראשון וכמו שמוכח
מלשונו שכתב ולפי שנתכוונה להבדל מאדם על ידי
היין אין הנשים טועמות יין של הבדלה' ואם כן דוקא
בהבדלה אין להן לשתות מאחר ויש בזה צירוף של יין
עם השם הבדלה' והוא מזכיר את החטא אבל אין
ללמוד מכך לענין ההבטה בציפורנים.

³⁶ כתב הכל בו (סי' מא) דפורים החל במוצש שקוראים
מגילה לאור הנר מברך ברכת מאורי האש קודם, ויש
חולקים ואומרים שאינו צריך לברך עליו לפי שכבר
נפטר ביוצר המאורות, אמנם טעמא דמסתבר הוא
שלא יהנה ממנו ללא ברכה עכ"ל, (והביא דבריו מרן
הב"י בהל פורים סו"ס תרצג).

ועיין בכף החיים (לרבנו חיים פלאגי"ז"ל סימן לא אות
טו) שכתב הוראה יוצאה דבמוצאי שבת לא יקרא לאור
הנר אם לא יברך תחילה בורא מאורי האש דאסור
ליהנות מהנר בלי ברכה עכ"ל.

והנה מלשון הרמ"א (תרצ"ג ס"א) שכתב וקורין
המגילה ואח"כ מבדילין משמע בפשטות שגם ברכת
הנר מברכין רק אחר המגילה, (ראה בשיירי כנסת
הגדולה שהסתפק בכוונת הרמ"א אם היא נמי על
ברכת הנר), ועיין במשנה ברורה (רח"צ ס"ק ד') דכתב
דמי שאין לו כוס תיכף מוצאי שבת ומשער שיזדמין לו
כוס בלילה ורוצה ללמוד קודם שיבוא לידו הכוס דלא
יברך על הנר רק שיסדרם על הכוס, ועיין שם בשער
ציון (ס"ק ג) שכתב שאף שרע"א מסתפק בזה משום
הכל בו למעשה נהגו העולם לומר ויתן לך אצל הנר
קודם שמבדילין.

בקיצור היוצא מהנ"ל.

שנחלקו הפוסקים אם צריך לברך על הנר לפני קריאת
המגילה, וי"ל שזה תלי בהחקירה הנ"ל.

בברכת הנר שלא אומרים בלשון וצונו כדכותב מהג"א
שם.

³⁴ כצד זה נקט בשו"ת אגרות משה הנ"ל ובשו"ת קנין
תורה הנ"ל, בשו"ת באר משה הנ"ל ובשו"ת ציץ
אליעזר הנ"ל, והובא בספר ועלהו לא יבול (עמ' קמ)
משמו של הגרש"ז אויערבאך, שאמר אף שהביאור
הלכה מסתפק בכך מכל מקום מנהגינו שנשים מברכות
ברכת הנר, וכן נקט הגר"ע יוסף בשו"ת יחזה דעת (ח"ד
סימן מ') כי נעלם מעינו הבדולח של בעל המשנה
ברורה שכבר ישבו על מדוכה זו רבותינו האחרונים
ורובם ככולם חבל נביאים פסקו לחייב הנשים בברכת
בורא מאורי האש, ומעידים בגדלם שכן המנהג.

³⁵ ולענין הבטה בציפורנים כתב בספר קצות השלחן (סי'
צו ס"ו ס"ק יב') דלא נהגו הנשים להביט בציפורנים
בשעת ברכת בורא מאורי האש, וביאר שמבואר בפרי
מגדים (סי' רחצ אשל אברהם אות ה) שמביטים
בציפורנים זכר ללבושו של אדם הראשון קודם החטא
שהיה לבושו כולו מציפורנים ואחרי שחטא הסתלקו
ממנו אותם לבושים ונשארו רק בקצות האצבעות,
וציין שם למה שכתב בסימן רס אודות הסכנה שיש
לאשה מעוברת לעבור על ציפורנים שסכנה זו היא
מחמת שהאשה גרמה לחטא אדם הראשון, וכוונת
הפרי מגדים לרמוז שאין לאשה להביט בציפורני הידים
מאחר וכל ההבטה בציפורנים היא לזכר הלבושים
שהיו לאדם קודם החטא, והיא הרי זו שגרמה לאדם
הראשון לאבד את אותם לבושים על ידי שהחטיאה
אותו לכן אין זה ראוי שתביט באותם ציפורנים.

עוד הביא הקצות השולחן ראייה שאין לנשים להביט
בציפורנים בשעת הברכה שהשל"ה במסכת שבת
(פרק תורה אור אות צט ד"ה עוד) הביא מספר תולעת
יעקב (סוד מוצאי שבת אות כב') שאין לנשים לשתות
מכוס של הבדלה, מאחר ומבואר בחז"ל שעץ הדעת
היה גפן ועוד מבואר בחז"ל (בראשית רבה פרשה יט')
שחווה סחטה ענבים ונתנה לאדם, ועוד מבואר בחז"ל
(שבת קמו ע"א) שהנחש בא על חווה והטיל בה זוהמא,
נמצא שחווה רצתה להבדל מאדם הראשון ולהיות עם
הנחש על ידי שתשקה את האדם ביין, וכיון שהחטא
היה על ידי יין אין להן לשתות מיין ההבדלה, ומדקדק
הקצות השולחן שמאחר והתבאר שהציפורנים הם זכר
לאדם הראשון קודם החטא אם כן כמו שאין לאשה

ממילא אינו צריך לברך לפני קריאת המגילה.

לצד ב' דהוה ברכת הנהנין אז צריך קודם לברך על הנר קודם שנהנה.

נפק"מ ז' אם צריך³⁷ להחזיק את הנר בשעת ברכת באורי מאורי האש.

לצד א' דהוה ברכת השבח אז אינו צריך³⁸ להחזיק הנר בשעת ברכת האש.

מקורות וביאורים

והדס בימין ויברך על בשמים, ואח"כ יחזיר הכוס לימינו ומברך בורא מאורי האש והבדלה מרדכי. הרי מבואר להדיא דמחזיר הכוס לימין קודם מאורי האש. אבל עיין במשנ"ב (ס"ק) שכתב דמה שכתב המחבר ומחזיר היין לימינו, היינו לאחר שבירך מאורי האש, וזהו דלא כמהרי"ל בשם המרדכי.

ותמה על דבריהם האדר"ת מדוע יהיה דין הנר שונה מכל ברכות המצות וברכות הנהנין, מדוע לא יהיה הדין להחזיקו גם ביד ימין כדין כל הברכות, ולא נתן יישוב לתמיהתו, וי"ל שתלי בהחזיקה הנ"ל.

והפרישה (סי' רחצ אות ב') הביא מהארחות חיים שכתב שהמהר"ם היה מחזיק את הנר בידו, וכותב על זה הפרישה שאין כוונתו של הארחות חיים ללמד הלכה שיש להחזיק את הנר בשעת הברכה, אלא כוונתו רק לבאר שהיה נוטל אבוקה אע"פ שהיה לו נר אחר שהיה מאיר את הבית, ומוסיף הפרישה ומבאר שלפי הדין אין צורך להחזיק את הנר בשעת הברכה מאחר ואין ברכה זו מברכות הנהנין.

³⁸ וההסבר הוא דלצד זה נמצא דהברכה היא זכר לאדם הראשון, ובין כך ובין כך אין הברכה על האש עצמה אלא הודאה ושבח להקב"ה על האש שברא לתועלת האדם, וכמו שפשוט וברור שבזמן אמירת ברכת יוצר המאורות אין שום צורך להחזיק את השמש והירח, ולא רק מחמת שאין זה אפשרי, אלא מאחר והברכה היא לא עליהם אלא ברכה להקב"ה על בריאתם, וכן בכל ברכות השבח אין צורך להחזיק את הדבר עליו מברכים מאחר ואין זו ברכה על אותו הדבר עצמו אלא על הבריאה של אותו ענין באופן כללי בעולם, כך גם בברכה על הנר אין צורך להחזיקו כלל, מאחר והברכה היא על מציאות האש שנבראה בעולם, ולא על אש זו דווקא.

³⁷ והנה כדי להבין הנפק"מ יש להקדים.

הנה יש לדון האם צריך להחזיק את הנר ובאיזו יד יחזיקו.

הרמ"א (סי' רחצ ס"ג) מבאר את סדר וצורת הברכה ויש לראות בצפוני יד ימין ולאחוז הכוס ביד שמאל' מבואר שאת הכוס יש להחזיק ביד שמאל וביד ימין יש לראות את הצפרנים משמע שאין לאחוז את הנר בשעת ברכה.

השלחן ערוך (סי' רצו ס"ו) מבאר איך צריך להחזיק את הכוס והבשמים בשעת ההבדלה, ואוחז היין בימין וההדס בשמאל ומברך על היין, ושוב נוטל ההדס בימין והיין בשמאל ומברך על ההדס ומחזיר היין לימינו, ומבאר הט"ז (סק"ו) וכן מובא במשנה ברורה (ס"ק כט) שצריך להחזיק את היין בשעת הברכה בימינו, וכן את הבשמים יש להחזיק בימין כשמברך עליהם כדין כל הברכות שיש לברך כאשר הדבר שמברכים עליו מוחזק ביד ימין.

נמצא שדין הבדלה כדין כל ברכות הנהנין וברכות המצות שיש להחזיק את הדבר שמברכים עליו ביד ימין, ואם כן לכאורה יש מן הדין להחזיק את הנר ביד ימין כשמברכים עליו, אבל מדברי השלחן ערוך לא משמע כן שכתב ומברך על ההדס 'ומחזיר היין לימינו' דמשמע שתיכף אחר שמברך על הבשמים אז מחזיר הכוס ליד ימינו.

והנה לשון המחבר הוא כלשון המרדכי (בפרק כיצד מברכין סימן קמ"ט) בשם ראבי"ה ומובא בב"י, דלאחר הבשמים מחזיר הכוס לימינו ופשוט דברי המחבר בשם המרדכי משמע דמיד לאחר הבשמים מחזיר הכוס לימינו קודם ברכת מאורי האש, וכ"כ להדיא בספר מהרי"ל בשם מרדכי וז"ל כל מצוה יאחוז בימין וכן כוס הבדלה, ומברך ב"פ הגפן ויתפוס הכוס בשמאל

לצד ב' דהוה ברכת הנהנין אז³⁹
אפשר דצריך⁴⁰ להחזיק הנר בשעת
ברכת האש.

נפק"מ ח' ⁴¹ אם מי שבירך מאורי
האש האם יכול להוציא אחר.

----- מקורות וביאורים -----

הפסק בין הברכה להנאה, משא"כ בבשמים
מחזיקו בידו ונהנה מריחו.

⁴⁰ משום דלצד זה דהברכה הוה ברכת הנהנין יש מקום
לומר שיש ענין להחזיק את הנר ביד ימין כדין כל ברכות
הנהנין.

⁴¹ כתב שע"ת (שם טו) בשם ברכ"י (שם א) בשם שו"ת
מהרי"ף (סי' סט) דיכול לחזור ולברך להוציא בני ביתו.
וכן מבואר במשנ"ב (רח"צ ס"ק לו') שכתב דאפילו מי
שכבר בירך בורא מאורי האש יכול להוציא בני ביתו
כשאר ברכת המצוות שמוציא לאחרים מדין ערבות,
וכן נראה מסתימת דבריו בסימן תרצ"ג ס"ק ג'.

אך בסימן תקצ"ט (ס"ק א') גבי ראש השנה שחל
במוצאי שבת נראה שחשש המשנה ברורה לדעת הכל
בו שאוסר ליהנות מהנר קודם ברכה, וכן בסימן תקנ"ו
(ס"ק א') גבי תשעה באב שחל במוצאי שבת חשש
לדעת הכל בו לברך על הנר קודם קריאת מגילת איכה
ע"ש.

ובשש"כ (פרק ס"א הערה מז') כתב דשאני התם
שבלא"ה לא מברכין ברכת בורא מאורי האש בסדר
ההבדלה שהיא במוצאי תשעה באב בליל שני, וראה
עוד בסימן רי"ג (בביאור הלכה ד"ה על כל) דמשמע
שלדעת מג"א יש לברכה זו דין ברכת הנהנין במקצת
לגבי קביעות מקום להוציא אחרים ידי חובתן.

³⁹ כתבתי 'אפשר' במכוון, משום שגם לצד זה אפשר
לומר דשאני ברכת האש מברכת בשמים דאינו צריך
להחזיק את הנר, ויש על זה כמה טעמים.

(1) יש לומר דרק היין והבשמים צריך להחזיקן
בימין בשעת ברכה משום דבשעת קיום
המצוה מקרב את היין והבשמים לגופו
לשתות הכוס ולהריח הבשמים, לכן קודם
שמקרב לגופו לקיום המצוה צריך להחזיקן
ביד ימין בשעת ברכה, משא"כ בנר שאינו
מקרב את הנר לגופו בשעת קיום המצוה אלא
מקרב ידיו לנר לראות בצפרנים, כלשון הטור
(בסימן רצ"ו) בשם פדר"א מקרב ידו לאור הנר
לכן אין צריך להחזיקו בימין בשעת ברכה כיון
שאינו מטלטל כלל הנר בשעת קיום המצוה.
אולם קשה לומר סברא זו, דמאי נ"מ באיזה
אופן מקיים המצוה הלא עכ"פ נקרא הנר חפץ
שמקיים בו מצוה לראות בו הצפרנים וצריך
להחזיק הנר בימין בשעת ברכה כמו שמחזיק
הבשמים.

(2) בבשמים הברכה על ההדס שמוציא הריח
כפרי לאכילה, אבל נר אינו אלא כלי להחזיק
האש והברכה על האש דלית בה ממשא.

(3) אם יאחז הנר בברכת האש יצטרך אחר
הברכה להניחו ולהסתכל בידו באש ויהיה

לצד א' דהוה ברכת השבח אז יכול 42 להוציא 43 בני ביתו אפילו 44 אחר שבירך לעצמו.

----- מקורות וביאורים -----

שבת מאחר שהיא ברכת הנהנין גמורה סובר המשנה ברורה שאפילו כשמברכים אותה בכלל ההבדלה אי אפשר שיוציא בה מי שאינו מחויב בעצמו את האחרים, דלברכת הנהנין ממש לא מהני גרירת ההבדלה לחושבה כברכת המצוות שיש בה ערבות. וצריכים אנו לומר לפי זה שאף מה שכתב הביאור הלכה בסימן רי"ג שקביעות ההבדלה מועילה לברכת בורא מאורי האש כשהיא נאמרת עמה שמוציא בה האחד את האחרים גם כשהם עומדים, כוונתו לאותה סברא דכיון שעל ידי גרירת ההבדלה נחשבת גם ברכת בורא מאורי האש כברכת המצוות שוב אין צריכים בה כלל קביעות של הסיבה או ישיבה ומוציא בה האחד את האחרים גם כשלא הסיבו ולא ישבו, דברכה שיש בה ערבות אינה צריכה הסיבה או ישיבה להוציא בה אחרים.

והנה בחזון איש הנ"ל הוכיח שברכת בורא מאורי האש אינה כברכת המצוות ולית בה ערבות, דהא דנו ראשונים בדין הסיבה לענין בורא מאורי האש והוצרכו למצוא טעם שהאחד מוציא בה את האחרים אף בלא הסיבה, ואי חשיבא ברכת בורא מאורי האש כברכת המצוות הרי שאין צריכים בה כלל להסיבה, אמנם לדברינו אין מכך ראייה לסתור את דברי המשנה ברורה שהרי דברי הראשונים מיירי בהא דאיתא בגמרא שם ברכות נג ע"ב היו יושבין בבית המדרש והביאו אור לפניהם, והיינו על כרחך כשבאים לברך בורא מאורי האש לבד בלא הבדלה, ובזה סובר גם המשנה ברורה שאין ברכת בורא מאורי האש דיה כשלעצמה להיחשב כברכת המצוות, אבל במברך בורא מאורי האש תוך ההבדלה סובר המשנה ברורה שכיון שברכת בורא מאורי האש היא תקנה שלא נתקנה להנאת האדם, הרי שעל ידי גרירת ההבדלה היא נחשבת כברכת המצוות שאין צריכים בה הסיבה, והוא הדין שאם יצא מוציא.

43 במשנ"ב בסימן רצז (ס"ק י"ג) לענין ברכת בשמים שיכול להוציא בברכת הבשמים רק את בני ביתו הקטנים שמוטל עליו לחנכם במצוות, אבל לא להוציא את מי שאינו יודע, ולפי שברכה זו דומה לברכת הנהנין שהרי הוא רק מנהג החכמים וא"צ לחזר אחריו, ולפיכך אין יכול להוציא אחרים אם לא נהנה בעצמו, ומה"ט אף מי שיש לו חוש הריח אלא שכבר הבדיל וברך על הבשמים ורוצה להבדיל פעם אחרת בשביל אחרים יריח בעצמו פעם אחרת כדי שיוכל לברך עור הפעם במ"ב.

42 וכן מבואר במשנ"ב (רח"צ ס"ק לו') שכתב דאפילו מי שכבר בירך בורא מאורי האש יכול להוציא בני ביתו כשאר ברכת המצוות שמוציא לאחרים מדין ערבות. אלא שיש לתמוה שהרי דבר פשוט הוא בברכה שהיא חשובה כברכת המצוות שאין צריכים קביעות של הסיבה או ישיבה כדי שיוציא בה האחד את האחרים בברכה, ויעוי' שו"ע הרב סי' רי"ג ס"א שכתב בזה"ל במה דברים אמורים ביין הרשות אבל ביין קידוש והבדלה פוטר אחד את חבירו אפילו בעמידה, ואפילו אין עומדים במקום אחד אלא כל אחד בביתו שאחד מקדש או מבדיל בביתו ומתכוין להוציא שכנו ושכנו שומע על הכוס שבידו ושותה, הואיל והיא חובה ואינה כברכת הנהנין ע"כ, וכן הוא פשוט בפוסקים.

והנה לגבי קביעות בברכת בורא מאורי האש כתב הביאור הלכה סי' ריג ד"ה על בזה"ל ומה שנוהגין כהיום להוציא שכל העם עומדין היינו משום דמברכין גם ברכת הבדלה עם המאור, ומיגו דמהני קביעותא להבדלה מהני נמי לזה וכו', מה שאין כן כשמברכין על המאור לחודיה אפשר דשפיר בעינן ישיבה, ולכאורה דבריו אלו סותרים את מה שכתב בסימן רצ"ז שברכת בורא האש כברכת המצוות היא, דאם כן הלא אף כשמברכים אותה לבדה בלא הבדלה יוכל אחד להוציא בה את האחרים אפילו כשכולם עומדים, שהרי אינה צריכה קביעות של ישיבה או הסיבה ואין צריכים בזה לסברתו של הביאור הלכה שברכת בורא מאורי האש נגררת אחר ההבדלה.

ונראה שמן ההכרח לומר בזה דהא שכתב המשנה ברורה בסימן רצ"ז שברכת בורא מאורי האש אית בה ערבות לא מיירי כשבא לברך אותה בפני עצמה, אלא כשמברך אותה בכלל ההבדלה, וביאור הדברים שאמנם ברכת בורא מאורי האש בפני עצמה מודה המשנה ברורה שאינה כברכת המצוות שהרי אינה אלא מנהג, ואין צריכים לחזר אחריה, אלא שכאשר מברכים אותה בכלל ההבדלה סובר המשנה ברורה ההבדלה עיקר אחר היא שנגררת שיוכל בהבדלה הערבות ומועילה המברך לפטור את השומעים גם בברכת בורא מאורי האש אף על פי שהוא לעצמו כבר בירך ואינו מחויב בה. והנה כל זה בברכת בורא מאורי האש שלא נתקנה להנאת האדם והיא כממוצעת בין ברכת הנהנין לברכת המצוות כדברי מהרי"ף הנ"ל, ולפיכך על ידי גרירת ההבדלה היא נחשבת בעצמה כברכת המצוות שיש בה ערבות, אבל ברכת בורא מיני בשמים שנתקנה להנאת האדם להשיב נפשו במוציא

לצד ב' דהוה ברכת הנהנין אז בפשטות⁴⁵ אינו יכול⁴⁶ לברך⁴⁷ לבני ביתו אחר שכבר יצא.

מקורות וביאורים

שגם ברכת המאור היא ברכת הנהנין, ולפי"ז אחד שכבר יצא בהבדלה אינו יכול להוציא את בני ביתו הגדולים בברכת הנר.

מבואר בחזו"א שכיון שברכת המאור היא ברכת הנהנין ולא ברכת המצוות לכן לא שייך בה ערבות.

ולכאורה יש לדון בראייה זו ולזמר שאע"פ שהיא ברכת הנהנין מ"מ שייך בה ערבות, ואע"פ שיצא מוציא דכיון שלמעשה היא חובה, על כל אחד ואחד לכן שייך לזמר בה כל ישראל ערבים זה לזה, כמבואר בגמ' בר"ה שגם מי שקידש או כבר אכל מצה יכול להוציא את חברו בברכת בורא פרי הגפן של קידוש, או בברכת המוציא של מצה אע"פ שהן ברכות הנהנין דכיון שלמעשה הן חובה משום מצות קידוש ומצות אכילת מצה לכן שייך בהן ערבות, וא"כ מנליה לחזו"א שלא שייך ערבות בברכת המאור.

ונראה לבאר את הוכחת החזו"א שאם היה שייך ערבות בברכת המאור לא היה שייך להקשות את קושית רבינו יונה איך יכול אחר להוציא את כולם בלי הסבה משום שעצם החיוב המשותף לכולם יחד יוצר קביעות וחבור ביניהם גם בלי הסבה, ולכן יכול אחד להוציא את חברו וא"כ מקושית רבינו יונה מוכח שהבין שאינה מוגדרת כברכת חובה כלל, ולכן הקשה איך יכול אחד לפטור את חברו בלי הסבה והרי אין שום חיבור ביניהם.

הרשב"א (דף נג ע"א) תירץ על קושית רבינו יונה דכל שאר ברכות כי הני לא בעו הסבה, דאינן משום קביעות להנאה אלא הנאה כעין חובה עכ"ל.

ואפשר לבאר בדבריו בג' אופנים.

(1) דס"ל כשיטת הפמ"ג הנ"ל שברכת המאור

היא ברכת השבח כעין ברכת המצוות, ואינה ברכת הנהנין כלל.

(2) וי"ל שכוונתו לסברא הנ"ל שאע"פ שברכת

המאור היא ברכת הנהנין, מ"מ כיון שכולם חייבים בה שייך בה 'ערבות' כמו בברכת המצוות, ולכן יכול אחד להוציא את חברו גם בלי הסבה.

(3) ועו"ל שגם בלי דין 'ערבות' יש סברא שיוכלו

להצטרף בלי הסבה, כמו שנתבאר לעיל בדעת החזו"א שכיון שכולם חייבים יחד עצם החיוב יוצר קביעות וחבור ביניהם ולכן יכול האחד להוציא את חברו גם בלי הסבה.

⁴⁷ ובשולחן ערוך הרב (סי' רצז) הביא שתי דעות בדבר, יש אומרים שברכת הבשמים אי אפשר לברכה כדי

וראיתי דמקשים על המשנ"ב הנ"ל דסתם דמכיון שאין צריך לחזור אחר בשמים לפיכך אין ברכת במ"ב נחשבת כברכת המצוות אלא כברכת הנהנין, ואין יכול להוציא אחרים, ואילו בסימן רצ"ח ס"ק ל"ו כתב שאפילו מי שכבר בירך בורא מאורי האש יכול לחזור ולהוציא בני ביתו מאורי האש, אע"פ שאין חובה לחזור אחר הנר וכמבואר ברצ"ח (סעיף א') ואינה נחשבת כברכת המצוות ואין יכול להוציא בה אחרים.

ויש לתרץ בפשיטות דברכת בורא מיני בשמים בעצם (כלומר בעלמא ולא בהבדלה) הוה ברכת הנהנין, ממילא יש להוכיח ממה שאינו צריך לחזור אחריו שזה ראייה דהוה ברכת המצוות, משא"כ בורא מאורי האש דלא שייך לומר דהוה ברכת הנהנין לצד ב' דהא אינו מחויב לברך רק על דבר הנכנס לגופו, כמבואר במשנ"ב בהלכות ברכות הנהנין ממילא אפילו נימא דאינו צריך לחזור אחריו לא הוה בכלל זה ברכת הנהנין.

⁴⁴ אבל אין זה מוכרח, די"ל דגם לצד זה נמי י"ל דאינו יכול להוציא בני ביתו משום דכיון דאינה ברכת חובה ואין מחזורין אחריה ממילא דינה כברכת הרשות דלית בה דינא דערבות, ומשום הכי אמרינן גבה דאם יצא אינו מוציא ככל ברכת הנהנין דעלמא.

⁴⁵ כתבתי בפשטות משום שכן צריך להיות מצד החשבון, אבל עיין אשל אברהם בוטשאטש שם שכתב דאף אם הוי ברכת הנהנין יכול לחזור ולהוציא בני ביתו כדין סופר מברך ובור יוצא וצ"ע.

⁴⁶ כצד זה מבואר בחזון איש (סי' ל"ה סק"ז ד"ה נראה) וחולק על המ"ב הנ"ל וסובר שגם ברכת המאור היא ברכת הנהנין ולא ברכת המצוות ולכן לא שייך בה ערבות שאע"פ שיצא מוציא.

והחזו"א מוכיח כן ממה שהקשה רבינו יונה (דף ל"ט ע"ב מדפי הרי"ף) על דברי הגמ' (בדף נ"ג ע"א) שלפי ב"ה אחד מברך לכולם בורא מאורי האש משום ברוב עם הדרת מלך, וז"ל ויש ששואלים והא אמרינן דין בעי הסבה, ובלא הסבה אין האחד פוטר את כולם, והיכי אמרינן הכא שאחד מברך לכולם, ויש לתרץ דהכא מתוך שמיד שמביאים הנר נהנין כולם מיד מהאור דנר לאחד נר למאה, לפיכך הוי נמי הסבה ואחד מברך לכולם, אבל בין שאינן יכולים כולם ליהנות ביחד בעי הסבה עכ"ל. מבואר בר"י שדימה את ברכת המאור לברכת היין ואם נאמר שברכת המאור היא ברכת המצוות איך אפשר לדמותם, והרי יין הוא ברכת הנהנין ולכן צריך הסבה וברכת המאור היא ברכת המצוות והשבח, ולכן לא צריך הסבה, אלא מוכח מקושית ר"י

נפק"מ ט' 48 אם מה שאינו מברך על נר שנעשה לכבוד הוא משום שלא

מקורות וביאורים

מברכין אלא על שנעשה להאיר. וכ"פ הריטב"א (ד"ה היה) מבואר דברכת מאורי האש נתקנה רק על נר שנעשה להאיר ולא לשאר תשמישים, דלא כראב"ד ורא"ה וכדכתבו ההשלמה והמאורות דרש"י פליג על הראב"ד וכ"כ הראב"ה (סי' קמא) המאירי ופ' הרי"ד. וכ"כ הרא"ש תוס' ר"י המאירי טוש"ע (שם סעיף ט') גבי גחלים דמיירי בעשויות להאיר.

עוד כתב רש"י (ד"ה כל) בטעם הדבר שאין מברכים על נר של מתים, כיון דלכבוד עבידא ולא להאיר, משמע שר שנעשה גם לכבוד וגם להאיר מברכים עליו, וכ"מ בהא דפירש רש"י (ד"ה בסוף ד"ה של תנור וד"ה הא) מדליקין אור גדול מלמעלה למרק שרפת האבנים ומשתמשין נמי לאורה וכו' מדליקין וכו' להאיר ולקלוט חומו לתוכו וכו' ואי איכא חזנא וכו' אף לאורה עשויה, מבואר דא"צ שישתמשו רק לאורה אלא סגי שישתמשו גם לאורה וגם למרק או לקלוט חומו או לכבוד אדם חשוב, וכן דקדק המשני"ב (רצח יא בה"ל ד"ה נר) בדברי רש"י (ד"ה כל וד"ה בסוף).

וכן מפורש יותר בדברי הריטב"א שכתב כל שלפניו מוציאין ביום ובלילה אין מברכין עליו דלכבוד עבידא, ואע"ג דמאירה משכחת לה בדאיכא סיהרא דלא עבידא להאיר כלל, מבואר דאם הוציאו את המת בלילה דליכא סיהרא מברכים על הנר למרות שהודלק גם לכבוד ורק בלילה דאיכא סיהרא שהנר לא הודלק להאיר אלא רק לכבוד אין מברכים עליו, וכ"כ בהדיא הראב"ה (שם) וכל אור שעשוי לכבוד או.

(3) תר"י (לט ע"ב בדה"ר) כתב אם דרך להוציאו על המת ביום משום כבוד, אע"פ שבליילה מוציאין בנרות להאיר כיון שמוציאין אותם נמי משום כבוד אין מברכין עליהן, ומכאן נראה שהנרות של בהכ"נ כיון שדרך להדליקם לכבוד אין מברכין עליהם, ואפילו נאמר שפעמים מדליקים אותם להאיר, אפ"ה נראה מכאן שאם נעשה להאיר ונעשה לכבוד אין מברכין עליו, מפי מורי הרב נר"ו. וכ"כ הרא"ש (סי' ג') ס' הפרדס (שער ט') בשם ה"ר יונה והטור (שם). מבואר דמברכים על נר שנעשה להאיר בלבד אבל אם נעשה גם למטרות נוספות לא מברכים עליו וכ"כ הפמ"ג (א"א רצח טז) הובא בבה"ל (שם).

לפטור אחרים כי לא תיקנו חכמים אלא במוצאי שבת הבשמים ברכת נפשו להשיב האדם הנאת בשביל הדואבת ליציאת השבת, ולפיכך היא ברכת הנהנין שמי שאינו נהנה אינו יכול לברך ברכת בורא מאורי האש כדי להוציא אחרים אף כשהוא עצמו אינו זקוק לברך אותה, לפי שברכת האור לא נתקנה בשביל הנאת האדם אלא לזכר שנברא האור במוצאי שבת לכך אינה דומה לברכת הנהנין, ויש חולקים ואומרים שאף שלא נתקנה ברכת בורא מאורי האש בשביל הנאת האדם אין ברכה זו דומה מכל מקום לברכת המצוות שהן חובה, ולפיכך יכול לברך אותן מי שיצא כבר ידי חובתו כדי להוציא אחרים שלא יצאו עדיין ידי חובתם, אבל ברכת בורא מאורי האש אינה חובה שהרי אינו צריך לחזר אחר האור לברך עליו במוצאי שבת, ולכן אי אפשר לברך אותה כדי להוציא אחרים, ומסיק שולחן ערוך הרב שטוב לחוש לדעת המחמירים שלא להיכנס לחשש ברכה לבטלה.

48 כדי להבין הנפק"מ יש להקדים.

איתא במשנה (שם נא ע"ב) אין מברכין לא על הנר וכו' של מתים. ובגמ' (שם נג ע"א) מ"ט נר לכבוד הוא דעבידא, מבואר דלא מברכים ברכת בורא מאורי האש על נר שהודלק לכבוד, ומה"ט תניא בברייתא שם אור של בהכ"נ ובהמ"ד אין מברכין עליו. הראשונים נחלקו על איזה נר מברכים בורא מאורי האש, ונשנו ג' שיטות.

(1) הראב"ד (הובא בריטב"א מאירי בשם גדולי המפרשים ההשלמה והמאורות) כתב דכל אור שאינו עשוי לכבוד אע"פ שהוא להיסק ולא להאיר מברכין עליה. וכ"כ הרא"ה (ד"ה ת"ר גחלים) וטעמא דמברך אגחלים אע"ג דלא קיימי להאיר משום דהן עשוין ועומדין להנאת בני"א דהיינו לבשל ודרך תשמישו והנאתו של אור בכך והנאת גופן של בני"א חשוב וכן להתחמם בו וכו' ולכן הוצרך הרא"ה (ד"ה תני) לפרש שאין מברכים על אור בהמ"ד, משום שלכבוד בהמ"ד בעלמא ולא לכבוד בני"א ולהנאתו, דהחסרון בנר שנעשה לכבוד הוא שאינו נעשה להנאת האדם ולא משום שלא נעשה להאיר, וכ"פ הרא"ה את דין נר של מתים דלכבודו הוא ולא להנאת חיים.

(2) רש"י (ד"ה כפי) פירש את הברייתא היה מהלך בחוץ לדרך וראה אור אם עבה כפי הכבשן מברך עליו ואם לאו אינו מברך עליו וז"ל ואם לאו לאו לאורה נעשית אלא לבשול ואין

לחקור

נפק"מ י' 49 אם אפשר לברך על נר שהדליק בתחילה לכבוד ובסוף משתמש בו להאיר בלבד.

לצד א' דהוה ברכת השבח אז אולי אי אפשר לברך עליו.

לצד ב' דהוה ברכת הנהנין אז מותר לברך עליו.

נפק"מ יא' 50 אם אפשר לברך על נר שהדליק לכבוד ולהאיר.

נעשה להאיר, או דלא נעשה להנאת בני אדם.

לצד א' דהוה ברכת השבח אז הטעם הוא משום דלא נעשה להאיר.

לצד ב' דהוה ברכת הנהנין אז הטעם הוא משום שלא נעשה להנאת בני אדם.

----- מקורות וביאורים -----

תחילת הדלקתו, א"כ למה לא נאמר כן נמי גבי נר של הבדלה.

ותירץ שר של מוצאי שבת הוא זכר לבריאת האור שהיא תחילת הדלקת האש צריכה גם ההתחלה להיות לאור ולא לכבוד.

ותירץ זה לא שייך רק לצד א' דהוה ברכת השבח ממילא י"ל שצריך להיות בדומה להאיך שנברא, משא"כ לצד ב' דהוה ברכת הנהנין אז קשה לומר דאם אינו דומה להאש שהיה לאדם הראשון שנברא מתחילה להאיר דאינו יכול לברך עליו משום דלצד זה דהוה ברכת הנהנין ויכול ומותר להנאות מהנר אז למה יהיה איסור לברך עליו.

50 בעצם זה דומה להנפק"מ הנ"ל רק משום שאני שיש קשיא שמותרצת רק ע"י נ"מ, על כן כתבתיו בנפק"מ בפני עצמו.

כתב המחבר (שו"ע או"ח תרפ"ג סעיף א) במוצאי שבת אין מבדילים בנר חנוכה שאין נהנים לאורו ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו.

בהגהות חכמת שלמה (סי' תרע"ג סעיף א') הקשה דהמחבר הביא ב' דעות האם רשאי להשתמש בנר חנוכה תשמיש של קדושה, דכתב השו"ע בזה"ל שאסור להשתמש בנר חנוכה וכו' ואפילו תשמיש של קדושה כגון ללמוד לאורה אסור, ויש מי שמתיר בתשמיש של קדושה, ומעתה קשה אמאי לא רשאי לברך ברכת מאורי האש על נר חנוכה הא רשאי להשתמש בו תשמיש של קדושה.

ועי"ש שתירץ דכיון שעיקר הנר לא נועד להשתמש לאורה שוב אין ראוי לברך עליו, והוי כנר של מתים דאפילו שמותר ליהנות ממנו, כיון שלא נעשה לאורה אין מברכין עליו את"ד, ולפי"ז נמצא שגם בדיעבד אם יברך על נר חנוכה ברכת מאורי האש לא קיים המצוה.

בקיצור היוצא מהנ"ל.

דנחלקו הראשונים האם מברכים על נר שעשוי לשאר שימושים והאם מברכים על נר שנעשה גם להאיר וגם לכבוד וצ"ב במאי פליגי, וי"ל דנחלקו בהחקירה הנ"ל. וההסבר הוא דבעצם יש לעיין מה הטעם שלא מברכים על נר שנעשה לכבוד ולא להאיר.

לשיטת הראב"ד והרא"ה שר שנעשה לכבוד לא מברכים עליו אבל נר שנעשה לשאר שימושים מברכים עליו ניחא, דנר שנעשה לכבוד אינו משמש ומהנה את האדם וכדכתב הרא"ה שאין מברכים על אור בהמ"ד משום שלכבוד בהמ"ד בעלמא ולא לכבוד בנ"א ולהנאותו, מבואר דהחסרון בנר שנעשה לכבוד הוא שאינו נעשה להנאת האדם אך לשאר ראשונים אכתי צ"ב מה הטעם שלא מברכים על נר שנעשה לשאר הנאות.

לצד ב' דהוה ברכת הנהנין יש לתרץ דכיון דברכת האש הוה זכר ליצירת האש של אדה"ר שייך לומר שברכה זו נתקנה על האור, ולכך בעינן שהנר יעשה להנאת אור ולא לשאר הנאות כנ"ל.

משא"כ לצד א' דהוי ברכת הנהנין לכאורה מסתבר שגם נר שנעשה לשאר שימושים בעי ברכה דכל שימוש שהאדם נהנה מהנר בעי לברך ברכת הנהנין, ורק נר שנעשה לכבוד א"צ לברך עליו כיון שכבוד אינו שימוש של האדם.

49 בביאור הלכה (סי' רצ"ח ד"ה נר ביהכני"ס) נסתפק אם נר שהדליק בתחילה לכבוד ובסוף משתמש בו להאיר בלבד אם אם יוכל לברך עליו. והקשה הגרש"ז אויערבך זצ"ל (שש"כ פס"א הע' פט) דהא לענין שימוש של חול בנר שהדליק לצורך מצוה כתב בביה"ל (קנ"ד סי"ד ד"ה שדולקין) שמותר ואין הולכים אחר

לצד א' דהוה ברכת השבח אז אפשר דאינו יכול⁵¹ לברך עליו.

לצד ב' דהוה ברכת הנהנין אז מותר לברך עליו.⁵²

----- מקורות וביאורים -----

ויש להקשות שתי קשיות עליו.

(1) דמשמע מלשון המחבר שיש איסור להבדיל בנר חנוכה אבל לא משמע שאפילו אם יברך לא תועיל ברכתו.

(2) דממנפ"ש אם אזלינן להשיטות דתשמיש של קדושה רשאי לעשות בנר חנוכה, א"כ שוב הדר נר חנוכה להיות נר המיועד להשתמש לאורה ואמאי לא יוכל לברך ברכת מאורי האש על נר חנוכה.

וכדי לתרץ הקשיא של החכמת שלמה י"ל דהא נר חנוכה הוה כעשוי לכבוד ולהאיר, דהא מצד המצוה הא הוה כעשוי לכבוד, והוה נמי כעשוי להאיר ממה שמותר להשתמש לצורך תשמיש של קדושה, ועיין בביאור הלכה (הנ"ל) שנסתפק בנר העשוי גם לכבוד וגם להאיר אם מברכין עליו, וציין שדעת תוס' ר"י והפמ"ג שאין לברך עליו, ומרש"י במסכת ברכות (עיין בהנפמ"מ הנ"ל) משמע שמברכין עליו עיי"ש וא"כ נר חנוכה יהיה נחשב לנר שנעשה גם לצורך מצוה וגם להאיר ויהיה תלוי בפלוגתא הנ"ל, וי"ל שהמחלוקות הנ"ל תלי בהחקירה הנ"ל.

והסבר למה שאלה זה תלי בהחקירה הנ"ל יש להסביר, בהקדם מה שיש להקשות למה לא יוכל לברך על נר העשוי לכבוד ולהאיר דהא למעשה נעשה גם להאיר ונהנה מזה א"כ למה יהיה אסור לברך עליו. וי"ל דהנה בביאור הלכה הנ"ל נסתפק אם נר שהדליק בתחילה לכבוד ובסוף משתמש בו להאיר בלבד אם אם יוכל לברך עליו, והקשה הגרש"ז אויערבך זצ"ל (שש"כ פס"א הע' פט) דהא לענין שימוש של חול בנר שהדליק לצורך מצוה כתב בביה"ל (קנ"ד סי"ד ד"ה שדולקין) שמותר ואין הולכים אחר תחילת הדלקתו. ותירץ שנו של מוצאי שבת הוא זכר לבריאת האור שהיא תחילת הדלקת האש צריכה גם ההתחלה להיות לאור ולא לכבוד.

ולפי זה י"ל שהטעם שנו שהדליק לכבוד ולהאיר אי אפשר לברך עליו, הוא מאותו טעם כיון דהוה זכר לבריאת האור שנברא להאיר לאדם הראשון משום שהיה חושך כדאיתא שם בגמרא, וטעם זה לא שייך רק לצד א' דהוה ברכת השבח, ממילא י"ל שצריך להיות בדומה להאיר שנברא, משא"כ לצד ב' דהוה ברכת הנהנין אז קשה לומר דהוה דאם אינו דומה להאש שהיה לאדם הראשון שנברא מתחילה להאיר דאינו יכול לברך עליו משום דלצד זה דהוה ברכת הנהנין ויכול ומותר להנאות מהנר אז למה יהיה איסור לברך עליו.

⁵¹ ולצד זה מתורץ הקשיא של החכמת שלמה כהנ"ל.

אבל באמת לדעת הפמ"ג דס"ל שכל נר שהודלק למצוה אין לברך עליו יש להקשות מדוע הוזקק המחבר לבאר את הטעם שאין מבדילין בנר חנוכה משום שאין נהנין לאורו ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו, תיפוק ליה משום שהנר הודלק למצוה ולא בשביל להאיר ומברכין רק על נר שהודלק כדי להעיר (עיין בשו"ע סי' רצ"ח סעיף יא שנו של בית הכנסת באופן שנעשה לכבוד השכינה אין מברכין עליו, וכן שם סעיף יב נר של מתים שאינו עשוי להאיר אין מברכים).

ובספר מועדים בהלכה וביקש לחדש מתוך כך שמצות נר חנוכה היא לא רק בעצם ההדלקה ובמציאותו של האור אלא המצוה היא להאיר אלא שאפ"ה אסור להשתמש לאורה, ולכן נקט השו"ע שטעם האיסור הוא משום שאין נהנין לאורו אבל באמת תכלית המצוה היא להאיר.

ובספר מועדים וזמנים (ח"ו סי' צ ד"ה ואחרי מיאן) בתירוץ זה דסוף סוף נר זה לא הודלק בשביל להאיר אלא לצורך מצוה, דנקטינן שגדר המצוה היא שידליק אור להאיר, ולכאורה בכה"ג אכתי אי אפשר לברך דאי"ז נר שהודלק בשביל להאיר.

ועיי"ש שתירץ דאיכא נפק"מ באופן שעיקר כוונתו בהדלקה היא בשביל להאיר וכדי לברך עליה ברכת מאורי האש, אלא שרוצה לקיים בחרא הדלקה גם מצות נר חנוכה ובוזה איכא הוה אמינא שיוכל לברך ברכת מאורי האש, והוצרך המחבר לבאר את הטעם שאין מברכין משום שאין נהנין לאורו, אבל אה"נ דאם מיידית שתחילת כוונתו בהדלקה זה בשביל נר חנוכה היה אפשר לומר שהטעם שאי אפשר לברך על כך ברכת מאורי האש זה משום שזה נר שלא הודלק כדי להאיר את"ד.

וקצת יש להעיר דסוף סוף הא מיירי שכבר בירך על הדלקה זו ברכת נר חנוכה, והיאך מחשבת לבו שרוצה בעתיד לברך עליה ברכת מאורי האש תחשיב את ההדלקה כנעשית בשביל להאיר טפי מלמצוה, ואכתי צ"ע בזה.

⁵² ולצד זה לא קשה הקשיא של החכמת שלמה הנ"ל דהא אסור לברך על נר שהדליק לכבוד ולהאיר.

אבל באמת על העצם הקשיא יש לתרץ דנר הבדלה לא נקרא כלל תשמוש של קדושה, לא מבעיא לצד ב' דהוי ברכת הנהנין בעלמא פשיטא דאי"ז נחשב לתשמיש קדושה וכי אם יאכל אדם איזה מאכל כיון שרוצה לברך ברכה מי נימא שאותו מאכל יהיה נחשב לתשמיש קדושה א"כ פשיטא דההנאה מאורו אפילו לצורך ברכה אסורה לכו"ע מנר חנוכה, אלא אפילו לצד

נפק"מ יב' ⁵³ אם סומא ל"ע יכול לברך על הנר במוצאי שבת.

לצד ב' דהוה ברכת הנהנין אז אינו יכול לברך. ⁵⁴

לצד א' דהוה ברכת השבח אז יכול לברך.

----- מקורות וביאורים -----

לו לברך עליהם, אך לדעת רבנן גם סומא צריך לברך על המאורות מאחר ויש לו מהם הנאה שעל ידי האור יכולים הפקחים להציל אותו מליפול בבורות ובפחתים ודין זה שראוי לסומא להודות על האור שנותן לאחרים לעזור לו נלמד מהפסוק והיית ממש בצהרים כאשר ימש העור באפלה'.

ומביא הראב"ה (הו"ד במרדכי מגילה פ"ב רמז תשצט) שרבותיו הסתפקו שאולי יש לחייב מגמרא זו את הסומא בברכת בורא מאורי האש, שמאחר והתבאר שסומא חייב בברכת 'יוצר המאורות' אף על פי שאין לו מהמאורות הנאה ישירה, וזאת מחמת שיש לו מהם הנאה עקיפה, שנהנה על ידי אחרים שיכולים לראות מחמת המאורות, כך גם בברכת בורא מאורי האש יש לחייבו, הואיל והוא נהנה הנאה עקיפה מהאור של האש על ידי אחרים שרואים מחמת האור.

אולם הראב"ה שם דוחה את ההסבר הנ"ל, ולדעתו אין לדמות כלל את ברכת 'יוצר המאורות' לברכת בורא מאורי האש' מאחר ואת ברכת 'יוצר אור' תיקנו חכמים לברך על ההנאה שיש מהמאורות, ואם כן יש לברך ברכה זו בכל מקרה של הנאה ואפילו הנאה עקיפה כמו הנאת הסומא על ידי אחרים הרואים, מה שאין כן בברכת 'בורא מאורי האש' חכמים תיקנו את הברכה רק למי שנהנה בעצמו מהנר, שהרי אמרו שצריך שיאותו לאורו וצריך שיוכלו להבדיל בין איסר לפונדיון, משמע שכל עיקר התקנה היה רק למי שנהנה הנאה ישירה מהאש עצמה, ולכן סומא שאינו נהנה הנאה ישירה מהאש עצמה פטור מברכה.

אכן מצינו שהמנהיג (הלכות שבת עמוד קצז) והאור זרוע (ח"ב הלכות מוצאי שבת סי' צד) הוכיחו מכך שיוכל לברך.

ולהלכה כתב השולחן ערוך (שם סי' ג) שסומא אינו מברך בורא מאורי האש.

⁵⁵ כך הוא בפשטות כמו שכתבתי לעיל דברכת הנהנין אי אפשר לברך רק אם הוא נהנה.

אבל אין זה מוכרח דאפשר לומר הסברה בהיפוך, דהנה המחבר פסק (סי' רצח סעיף יג') דסומא אינו מברך, והמג"א (סק"י) כתב הטעם דבעינן שיאותו לאורו כמש"כ המחבר (שם סעיף ד') אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו, דהיינו שיהיה סמוך לו בכדי שיוכל להכיר בין מטבע מדינה זו למטבע מדינה אחרת ע"כ

א' דהוה ברכת השבח נמי י"ל שנר הבלה אי"ז נחשב לתשמיש קדושה, דבגוונא שלומד לאור הנר יש להחשיב את שימוש לקיום מצוה דזה הוא הגורם בפועל שיקיים מצות תלמוד תורה, אבל לגבי ברכת מאורי האש עצם מה שהוא נאות לאורו אינו קיום מצוה אלא שזהו היכי תמצוי שיוכל לברך ברכה על האש אבל אי"ז גורם שההנאה מאורו תיחשב לתשמיש קדושה.

⁵³ בדין סומא נחלקו הראשונים: דעת הרבה ראשונים (הרי"ץ גיאת (ח"א עמוד טז דפוסים אחרים עמוד כב) אבי העזרי (ראב"ה פסחים סי' תקכג מגילה סוף סי' תקפז) הגהות מימוניות (פכ"ט ה"ה אות י') ורשב"א (שו"ת ח"א סי' תשלט ח"ה סי' ריג)) וכך הביא הטור (סי' רחצ) להלכה שהסומא אינו מברך על הנר ומבאר הטור שם שטעם הפטור הוא שמאחר ונפסק להלכה כרבא שאין מברכים על הנר עד שיאותו לאורו וצריך להבדיל בין איסר ופונדיון כדברי עולא, והרי סומא אינו יכול ליהנות מהאור ואינו יכול להבדיל בין איסר לפונדיון, לכן אין שום מקום וסיבה שיהא חייב בברכה זו.

ולכאורה היה נראה דהא דפליגי רבותינו הראשונים לענין סומא אם מברך ברכת הנר או לא תלי בהחזקה הנ"ל, דאי מדין ברכת הנהנין הוא דאתינן עלה פשיטא דגבי סומא אין שייך כלל לברך ברכה זו, אבל אי מדין ברכת השבח היא מצינן למימר שפיר דאף הוא יכול לברך ברכה זו.

⁵⁴ באמת יש לעיין מאי שנא מברכת יוצר אור.

דהנה במסכת מגילה (כד ע"א) שנינו סומא פורס את שמע ומתרגם רבי יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו אינו פורס על שמע, מבואר שנחלקו רבי יהודה וחכמים בחיובו של סומא בברכות קריאת שמע לדעת חכמים סומא חייב בברכות קריאת שמע ולכן יכול גם להוציא את הרבים ידי חובתם, ולדעת רבי יהודה סומא פטור מברכות קריאת שמע כיון שבברכות קריאת שמע מברכים על המאורות שהרי הברכה הראשונה היא ברכת יוצר אור' שסיומה הוא יוצר המאורות' והסומא שלא ראה מאורות מימיו אינו יכול לברך עליהם.

ובגמרא שם (כד ע"ב) מבואר ששיטת רבי יהודה שברכת יוצר המאורות' יכול לברך רק מי שנהנה מהמאורות, וכיון שהסומא אינו נהנה מהמאורות אין

נפק"מ יג' ⁵⁶ אם סומא ל"ע חייב
בהבדלה ⁵⁷ במוצאי שבת.

לצד א' דהוה ברכת השבח אז חייב
⁵⁸ להבדיל.

----- מקורות וביאורים -----

⁵⁷ דנחלקו הראשונים האם סומא חייב בהבדלה, יש ראשונים שכתבו בשם הגאונים שסומא פטור מהבדלה על הכוס ומספיק שיבדיל בתפילה, והמגן אברהם (סי' רצח ס"ק יז') כתב שמדברי המרדכי מגילה (רמז תשצט) והטור (שם) משמע שהסומא צריך להבדיל על הכוס והפרי מגדים (שם א"א ס"ק יז') כתב שגם הראבי"ה (סי' תקכג תקפז) נקט שסומא צריך להבדיל על הכוס.

וכתב הבית יוסף (שם ד"ה וסומא) שטעם הסוברים שסומא פטור מהבדלה על הכוס הוא שמתוך שפטור מברכת בורא מאורי האש פטור מקביעת ההבדלה כולה על הכוס ומספיק שיבדיל בתפילה, א"כ נמצא דחייב הבדלה תלי אם סומא מחיוב בברכת האש וזה תלי בהחקירה הנ"ל.

⁵⁸ וכתב המגן אברהם (שם ס"ק יז') שמדברי המרדכי מגילה (רמז תשצט) והטור והשולחן ערוך משמע שהסומא צריך להבדיל על הכוס, וביאר במחצית השקל (שם) שמכך שהם כתבו שסומא אינו מברך בורא מאורי האש ולא התייחסו כלל לדין ההבדלה משמע ששאר ההבדלה חייב.

והפרי מגדים (שם א"א ס"ק יז') כתב שגם הראבי"ה (סי' תקכג תקפז) המובא בטור בענין הפטור של סומא מברכת בורא מאורי האש סובר שצריך לברך על שאר ההבדלה מכך שכתב שסומא פטור מבורא מאורי האש ומשמע שבשאר ההבדלה חייב, והוסיף הפרי מגדים שיתכן שגם אותם ראשונים שסתמו ולא פירשו האם סומא חייב בהבדלה, סוברים שסומא פטור מהבדלה מעיקר הדין אלא שלדעתם אסור לו לברך ברכת מאורי אש אך ברכת הבדלה על הכוס היא רשות עבורו, כמו נשים במצות עשה שהזמן גרמא ואם כך יברך לעצמו אך לא יוציא אחרים.

⁵⁹ החי אדם (שבת ומועדים כלל ח סל"ג) והמשנה ברורה (שם ס"ק לד) הכריעו שסומא צריך להבדיל.

ולכאורה צ"ע דלמה לא סגי שאחרים רואים אותו, כמו גבי ברכת יוצר המאורות דאמרינן דאע"פ שהוא אינו נהנה מן האור מ"מ סגי באחרים שרואים אותו, והמחצית השקל מבאר (שם) דגבי ברכת יוצר המאורות סגי אפילו שהוא בעצמותו אינו נהנה מהמאורות מכל מקום נהנה ע"י אחרים שרואים אותו ומצילים אותו שלא יפול בפחת או בור שחת, מה שאין כן כאן בעינין שהוא בעצמותו נהנה, דהא בעינין שיעמוד כל כך סמוך לנר עד שהוא בעצמו יכיר בין מטבע למטבע ע"כ.

ולכאורה עדיין צ"ע דלמה סומא לא יברך כשעומד סמוך לנר ואחרים רואים אותו, ולמה צריך ליהנות בעצמו והפרישה (סי' רצו) מקשה דהלא לא צריכים בעצם ליהנות מן האור רק צריכים לעמוד בסמוך כל כך שיכולים ליהנות.

ונראה לפרש עפ"מ"כ הטור בתחילת הסימן ומברך על הנר בורא מאורי האש אם יש לו, ואינו צריך לחזור אחריו שאין מברכין עליו אלא לזכר שנברא האור במוצ"ש, והבית יוסף מביא בשם הרא"ש דטעמא משום דברכה זו אינה אלא לזכר בעלמא שנברא האור במוצאי שבת דאי משום הנאת האור מברך, היה צריך לברך בכל פעם ופעם כשנהנה מן האור ע"כ, ולפי"ז יש לפרש הא דסומא אינו מברך, דהלא הברכה אינו תליא בהנאה רק הוה זכר שנברא האור במוצאי שבת ועיקר הבריאה אז היה כדי להשתמש בעצמו עם האור ולא שאחרים יראו אותו, ולכך סומא אינו מברך.

ונמצא לפי זה דהסברה יהיה בהיפוך, דאם הוא ברכת הנהנין אז סומא יכול לברך דהא נהנה ממה שאחרים יכולן לראות כמו ברכת המאורות, משא"כ אם הוה ברכת השבח ואינו תלי בהנאה והוה רק זכר בעלמא, אז אפשר לומר דצריך להיות כמו שהיה אז דמשתמש בעצמו בהאור ולא ע"י אחרים.

⁵⁶ נפק"מ זה בעצם הוה חלק מהנפק"מ הנ"ל, רק כיון שיש הרחבה בענין זה כתבתי בנפק"מ בפני עצמו.

לצד ב' דהוה ברכת הנהנין אז אינו
⁶⁰ חייב להבדיל ⁶¹.

נפק"מ יד' ⁶² אם יכולן לברך ברכת
 על אור עלעטריק או לא.

לצד א' דהוה ברכת השבח אז אין⁶³
 לברך על עלעטריק.

מקורות וביאורים

סומא ונפטר מברכת הבדלה מאחר שפטור מברכת
 הנר כאשר היא אינה מעכבת.

⁶¹ והערוך השולחן (שם סי"ז) נקט שיש לחוש לצד זה
 ולכן לא יעשה הסומא הבדלה בעצמו אלא ישמע
 מאחר.

⁶² מה שכתבתי שהשאלה תלי בהחקירה זה לאו
 דווקא, רק העיקר הוא לעורר השאלה שהרבה דברו
 בזה, אבל כדרך הספר שכותבין רק מה שהולך
 בהחקירה או הנפק"מ.

לכאורה אפשר לומר שזה תלוי אם ברכת מאורי האש
 הוי ברכת הנהנין או ברכת השבח, דאם הוי ברכת
 הנהנין שפיר יכולן לברך על אלקטריק משום דאין אנו
 דנין על מהות האור רק על ההנאה הבאה לאדם זכר
 להנאה שהיה לאדם הראשון (ועיין ראבי"ה ברכות
 סימן קמ"א), אבל אם היא ברכת השבח שמברכין על
 דבר שנברא במעשה בראשית וחוזר ומתחדש לנו א"כ
 צריך להיות דומה להאור שהיה בששת ימי בראשית
 היינו אור עם שלהבת בלי שום כיסוי, וא"כ נרות
 אלקטר שהם מכוסים בזכוכית אין מברכין, והר"ז דומה
 לברכת השבח על ימים שנתהוו אח"כ ול"ה במעשה
 בראשית שאין מברכין עליהם (עי פמ"ג סי רכ"ח א"א
 סק"ג).

⁶³ וההסבר הוא משום דלצד זה צריך להיות דומה
 להאור של אדם הראשון.

אבל אין זה מוכרח משום דבאמת יש להסתפק במהות
 הזכר לאדה"ר, אם הזכרון צריך להיות על עצם בריאות
 האור, או על הנאתו של אדה"ר, דאי על יצירת האור
 צריך להיות דומה לאור ההיא אבל אם היא לזכר הנאה
 דאדה"ר אין חילוק במהות האור רק העיקר הנאת
 האדם.

⁶⁰ והטעם הוא כהנ"ל כמו שכתב הבית יוסף דכיון
 דפטור מברכת הנר ממילא פטור נמי מהחיוב הבדלה
 על הכוס.

אולם צריך ביאור מדוע ההבדלה תלויה בברכת בורא
 מאורי האש וכתב הערוך השולחן (שם סי"ז) שיתכן
 שהיתה קבלה ביד הגאונים שלא תיקנו הבדלה על
 הכוס אלא כשיש גם את ברכת האש.

ובספר גבורת יצחק (סורוצקין שבת סי' ס) ביאר באופן
 אחר שהנה כתב הרשב"א (שו"ת סי' קנט') שיסוד
 ברכת בורא מאורי האש במוצאי שבת היא מחמת
 שהבערת האש אסורה בשבת, וכיון שניתרת במוצאי
 שבת נחשב הדבר כאילו עתה נבראה האש מחדש ויש
 לברך עליה ולכן מברכים במוצאי יום הכיפורים על
 האש שגם ביום הכיפורים הבערת האש אסורה, ולפי"ז
 יש מקום לומר שברכת בורא מאורי האש היא מעין
 ברכת הבדלה שגם עניינה הוא להבדיל בין שבת שבה
 נאסרה כל מלאכה לבין ימי החול שבהם המלאכות
 מותרות, ואפשר לומר שמאחר וברכת בורא מאורי
 האש היא מענין ההבדלה סומא שאינו יכול לברך על
 חלק זה מההבדלה לא יבדיל כלל.

ועדיין יש להקשות הרי אם חל תשעה באב במוצאי
 שבת מברכים על הנר במוצאי שבת ולא מבדילים על
 היין עד מוצאי תשעה באב כמבואר בשולחן ערוך
 (או"ח סי' תקנו ס"א) וכן מי שלא הבדיל במוצאי שבת
 מבדיל עד יום שלישי ללא ברכת הנר שברכת הנר
 נתקנה רק במוצאי שבת כמבואר בשולחן ערוך (שם
 סי' רצט ס"ו) וכן מי שאין לו נר מבדיל ללא נר ואף אינו
 צריך לחזור אחריו כמבואר בשולחן ערוך (שם סי' רצח
 ס"א) מה שאין כן מי שאין לו יין צריך לחזור אחריו
 כמבואר בשולחן ערוך הרב (שם סי' רצד ס"ב) נמצא
 שניתן להבדיל ללא ברכת הנר וקשה מדוע נשתנה

לחקור

הנר לפני קריאת המגילה, כמו שכתב לגבי תשעה באב שיברך לפני שקורין מגילת איכה.

לצד א' דהוה ברכת השבח אז יש לתרץ דעת המשנ"ב דבעיקר סומכין על השיטות הסוברים דהיא ברכת השבח, ולכן עדיף שיסדר הברכה על הכוס אע"פ שיהנה קודם לכן מן האור, ולכן גם לגבי פורים במוצאי שבת אין מברכין על האש קודם קריאת מגילה דהרי יברך בורא מאורי האש על הכוס.

אבל באופן שלא יהיה לו כוס וממילא לא יברך על סדר הבדלה, אז יש מקום לחוש לצד ב' שברכת האש היא ברכת הנהנין ובכה"ג יש לו לברך

לצד ב' דהוה ברכת הנהנין אז יכול לברך⁶⁴ על אור עלעטריק.

נפק"מ טו'⁶⁶ אם מותר להשתמש בנר הבדלה כשדולק לצורך שימוש חולין או לא.

לצד א' דהוה ברכת השבח אז אפשר דאסור⁶⁷ להשתמש לצורך חולין בנר של הבדלה.

לצד ב' דהוה ברכת הנהנין אז מותר להשתמש לצורך חולין בנר של הבדלה.⁶⁸

ובענין הקושיא בדעת המשנ"ב דאמאי לגבי פורים במוצאי שבת לא הביא שיש לברך על

----- מקורות וביאורים -----

שבשעת הדחק רשאי להקל בזה, אבל לא לכתחילה, לו יהי משום הענין שיש בנר משעוה ואבוקה.

⁶⁵ וההסבר הוא משום דהעיקר הוא דנהנה מהאור. אבל אין זה מוכרח דיש לומר דהפלוגתא אי הוה ברכת השבח או ברכת הנהנין היא דוקא בעצם מהות הברכה, אבל הא דמברכין על האור במוצאי ש"ק היא משום זכר לאדה"ר וא"כ צריך להיות דומה להאור דאדה"ר.

⁶⁶ נפ"מ זה ראיתי בספר אפיקי מגינים (קנד ס"ק יב'). כתב המחבר (קנד סעיף יד) אין מדליקין נר של הדיוט מנר של בית הכנסת, וכתב המג"א (שם ס"ק כא) דמותר להשתמש בנר הבדלה כשדולק לצורך שימוש חולין ואין בה משום איסור בזיון, ודלא כדעת המהרש"ל האוסר, ויש לעיין דבמה נחלקו וי"ל שנחלקו בהחקירה הנ"ל.

⁶⁷ משום דלצד זה דהוה ברכת השבח א"כ י"ל דברכת נר הבדלה גדרו כברכת המצוות והוי הנר חפצא של מצוה כנר שבת וחנוכה וכדומה שאסור בשימוש חולין כשהוא דולק, וכצד זה למד המהרש"ל הנ"ל.

⁶⁸ דכיון דלצד זה נר הבדלה גדרו הוא ברכת הנהנין ולא ברכת המצוות, א"כ אין הנר חפצא של מצוה שאסור בשימוש וכצד זה למד המג"א הנ"ל.

⁶⁴ וכתבו הפוסקים דיש לסמוך בשעת הדחק ולברך על אור עלעטריק כשאין לו נרות. ולהסתמך על המקילין לכתחילה, ועל גדולי ישראל שעשו כן למעשה כפי שהעיד בשו"ת נהלת שמעון (סי' ט"ו) על הגר"ח מבריסק זצ"ל, ובשו"ת כוכבי יצחק (ח"א סי' י"א) על הגר"ר חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל מוילנא (והגם שהיה ברשותם גם אש ואבוקה, מ"מ רצו לציין בזה שזרם ההשמל דינו כדין אש לכל דבר וענין, ועוברים עליו בשבת איסור מכבה ומבעיר מן התורה, לאפוקי מדיעות שונות בזמניהם שסברו שאין בו איסור), ובשערים המצויינים בהלכה (סי' צ"ו סק"ו) ששמע מזקני ת"ח שבעל דרכי תשובה ממונקאטש הורה להיתר בזה, וכן הורה הגאון בעל הצפנת פענח מרגאטשוב זצ"ל כפי שמובא בשו"ת הר צבי, וכן הורו להקל בשו"ת מחזה אברהם (סי' מ"א) שו"ת משפטי עוזיאל (סי' ט') מתיר אף במוצאי יו"כ פדאפילו לשיטת המחבר ודעימיה שאין לברך על נר באספקלריא זכוכית נידו"ד שאני כי כן דרך החשמל להאיר ולולא הזכוכית לא היה לאש קיום, וע"ע ס' החשמל לאור ההלכה (סי' ג' פרק ה') ובשו"ת בית ישראל עדלין

עתה קודם לימודו, ולכן ט' באב
במוצאי שבת שאין מבדילין על
הכוס עד ליל יום ב', ואז אין מברכין
על האש, יש לברך על הנר קודם
אמירת איכה, קודם שיהנה מן האור.

לצד ב' דהוה ברכת הנהנין אז ליכא
חילוק בין פורים לתשעה באב.

ולענין הלכה

69א] בנוגע החקירה אם הוה ברכת השבח או ברכת הנהנין, נקטינן דהוה ברכת השבח. 70
ב] בנוגע נפק"מ א' אם צריך ליהנות ממש מהאור, נקטינן דאינו צריך ליהנות מן האור. 71
ג] בנוגע נפק"מ ב' אם צריך לכבות אור העלעטריק בשעת ברכת האש, נקטינן בפשטות שאינו צריך לכבות האור, 72 רק צריכין להיזהר לכוון שמדליק הנר לשם אור.
ד] בנוגע נפק"מ ג' אם להסתכל בציפורניים לפני הברכה או לאחריה, לפי המשנ"ב יש להסתכל לפני הברכה, ולפי השו"ע וקיצור ש"ע הרב יש להסתכל אחר הברכה, וכן כתבו בכל ספרי הקיצור שהמנהג להסתכל אחר הברכה.
ה] בנוגע נפק"מ ד' במי שלא ברך על הנר במוצ"ש אם צריך לברך עליו כשנזדמן לו נר, פסק המחבר דאינו מברך רק במוצאי שבת.
ו] בנוגע נפק"מ ה' אם נשים יכולין לברך, ולענות אמן על ברכת הנר, נקטינן דיכולות לברך ולענות אמן.
ז] בנוגע נפק"מ ו' אם מותר ליהנות מאור הנר קודם הברכה, ואם צריכין לברך על הנר קודם קריאת המגילה, נקטינן שיותר טוב לסדר על הכוס.
ח] בנוגע נפק"מ ז' אם צריך להחזיק את הנר בשעת ברכת באורי מאורי האש, נקטינן דאינו צריך להחזיק הנר בשעת ברכת האש.
ט] בנוגע נפק"מ ח' אם מי שבירך מאורי האש האם יכול להוציא אחר, כתב במשנ"ב (רצ"ח ס"ק ל"ו) דאפילו מי שכבר ברך יכול לחזור ולברך להוציא בני ביתו.
י] בנוגע נפק"מ י' אם אפשר לברך על נר שהדליק בתחילה לכבוד, ובסוף משתמש בו להאיר בלבד, כתב בביאור הלכה (רח"צ ד"ה נר בית הכנסת) דיותר מסתבר דיכול לברך עליו, אבל למעשה צ"ע אם יכול לברך עליו ומסיים דטוב שיכבנה ויחזור וידליקנה.
יא] בנוגע נפק"מ יא' אם אפשר לברך על נר שהדליק לכבוד ולהאיר, כתב בפמ"ג (הובא בביאור הלכה הנ"ל) שאינו יכול לברך עליו.
יב] בנוגע נפק"מ יב' אם סומא ל"ע יכול לברך על הנר במוצאי שבת, פסק המחבר (רחצ סי"ג) שאינו יכול לברך.
יג] בנוגע נפק"מ יד' אם יכול לברך ברכת על אור עלעטריק או לא, נקטינן דכשאינו לו נר יכול לסמוך ולברך על אור עלעטריק, בהתנאים שכתבתי בהציונים על הנפק"מ.

מקורות וביאורים

69 כך מבואר בביה"ל (סוס"י רצ"ו) ובליקוטי מהרי"ח שכן סתימת כל הפוסקים.

70 כך הוא פשטות לשון השו"ע (רצ"ח ס"ד).

72 דבפשטות נקטינן שסגי מה שראוי להנאות מן האור, ועיין בהרחבה בהציונים.